

Sotkamon esiopetuksen opetussuunnitelma 2022

Pöytäkirjantarkastajat:

MH_____ HK_____

Nimi	Sotkamon esiopetuksen opetussuunnitelma 2022
Kunta	Sotkamo
Hyväksymispäivämäärä	15.6.2022
Pdf luotu	14.6.2023

SISÄLTÖ

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma.	1
1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.	1
1.2. Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen.	1
1.3. Paikallisen opetussuunnitelman laatiminen ja keskeiset ratkaisut.	3
2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	5
2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	5
2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua.	6
2.3. Arvoperusta.	7
2.4. Oppimiskäsitys.	8
2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa.	8
2.6. Paikallisesti päätettävät asiat.	11
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.	13
3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet.	13
3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa.	14
3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.	15
3.4. Paikallisesti päätettävät asiat.	16
4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet.	19
4.1. Monipuoliset työtavat.	19
4.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.	19
4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet.	20
4.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä.	29
4.5. Paikallisesti päätettävät asiat.	30
5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki.	34
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	34
5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana.	35
5.3. Yleinen tuki.	35
5.4. Tehostettu tuki.	35
5.5. Erityinen tuki.	37
5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	40
5.7. Paikallisesti päätettävät asiat.	41
5.7.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	43
5.7.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana.	48
5.7.3. Yleinen tuki.	51
5.7.4. Tehostettu tuki.	51
5.7.5. Erityinen tuki.	53

5.7.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	57
6. Opiskeluhoolto.	59
6.1. Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma.	59
6.1.1. Kuvaus opiskeluhollosta ja käytettävissä olevat opiskelijahuoltopalvelut.	62
6.1.2. Opiskeluhoollon ohjausryhmä.	64
6.1.3. Yksikkökohtainen opiskehuoltoryhmä.	65
6.1.4. Yhteisöllinen opiskeluhoolto ja sen toimintatavat.	66
6.1.5. Yksilökohtainen opiskeluhoolto.	68
6.1.6. Opiskeluhooltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen.	70
7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus.	71
7.1. Paikallisesti päätettävät asiat.	71

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain¹ mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys², jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus³.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on edistää laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Uudistuksen valmistelun lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Perusteita on valmisteltu laajassa yhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Opetussuunnitelman perusteet on päätös esiopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön yhteistyöstä sekä opiskeluhuollonkeskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhuollon tavoitteista.⁴ Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan. Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään perusteissa opiskelija- ja oppilashuoltolain mukaista ilmaisua opiskeluhoito.

1.2. Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä⁵. Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään esiopetuksen kasvatus- ja opetustyön, opiskeluhuollon, huoltajien ja esiopetuksen yhteistyön sekä esiopetuksen muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta esiopetuksen kansallisten perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa esiopetuksen yksiköissä. Opetuksen järjestäjä ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan.

Opetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon myös muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- mahdollinen varhaiskasvatuksen suunnitelma
- perusopetukseen valmistavan opetuksen suunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma

1 Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus (422/2012) 13§

2 Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus (422/2012) 13§

3 Valtioneuvoston asetus (422/2012)

4 Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)

5 Perusopetuslaki (628/1998) 15 § 1 mom.

- lastensuojelulain⁶ mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- yhdenvertaisuuslain⁷ mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma
- mahdollinen kestävän kehityksen tai kulttuurikasvatuksen suunnitelma sekä muut opetuksen järjestäjän tekemät koulutusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- tasa-arvolain⁸ mukainen tasa-arvosuunnitelma.

Opetuksen järjestäjä hyväksyy⁹ opetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten. Paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma voidaan laatia kaikille opetuksen järjestäjän esiopetuksen yksiköille yhteisenä tai siten, että suunnitelma sisältää opetuksen järjestäjän yhteisiä sekä yksikkökohtaisia osia sen mukaan kuin opetuksen järjestäjä päättää. Opetuksen järjestäjät voivat myös sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä opetussuunnitelmaa laadittaessa, sitä arvioitaessa ja kehitettäessä. Lisäksi opetuksen järjestäjän tulee laatia¹⁰ esiopetuksen opetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin esiopetuksen yksikössä kyseisen vuoden aikana toteutetaan.

Opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että esiopetuksen henkilöstö sekä huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Myös lasten näkemyksiä kuullaan ja hyödynnetään kehittämisessä¹¹. Huoltajien ja lasten kannalta mielekkäisiin osallistumis- ja vaikuttamistapoihin kiinnitetään erityistä huomiota. Perusopetuslaki¹² velvoittaa laatimaan esiopetuksen opetussuunnitelman yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lasten eheän oppimisen polun turvaamiseksi on tärkeää, että muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö saa mahdollisuuden tutustua ja osallistua esiopetuksen opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on perusopetuslain¹³ turvaama oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kehityksen ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Myös lapsen kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat¹⁴ laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin tarkoitus¹⁵ on esiopetuksen laadun kehittäminen ja lasten oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen opetussuunnitelman ja sitä tarkentavan vuosittaisen suunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi on osa arviointitehtävää ja siihen perustuvaa kehittämistä. Opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen yksiköiden tuottaman tiedon lisäksi esiopetuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallisten arviointien ja kehittämishankkeiden tuloksia. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa edistää avointa ja rakentavaa itsearviointia.

Muutokset opetussuunnitelman perusteissa edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Opetuksen järjestäjä voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

6 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

7 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6§

8 Laki naisten ja miesten tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

9 Perusopetuslaki (628/1998) 15 § 1 mom.

10 Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

11 Perusopetuslaki 47a (1267/2013); YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

12 Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

13 Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

14 Perusopetuslaki 16 a ja 17a (642/2010)

15 Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)

1.3. Paikallisen opetussuunnitelman laatiminen ja keskeiset ratkaisut

Paikallinen opetussuunnitelma ja sitä tarkentava vuosittainen suunnitelma¹⁶ laaditaan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Opetuksen järjestäjä voi päättää opetussuunnitelmaan sisältyvien päätösten delegoinnista esiopetuksen yksiköille ja antaa siihen liittyvät ohjeet. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallista opetussuunnitelmaa valmisteltaessa opetuksen järjestäjä päättää ja kuvaa opetussuunnitelmassa,

- millä kielillä annettavaa opetusta varten opetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko paikallinen opetussuunnitelma esiopetuksen yksiköiden yhteisenä, kokonaan tai osin yksikkökohtaisena, seudullisena tai käytetäänkö muuta ratkaisua
- millaista opetussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten esiopetuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat opetussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen
- miten opetussuunnitelman laatimiseen liittyvä yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan
- miten paikalliset erityispiirteet, esiopetuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat suunnitelmat otetaan opetussuunnitelmaa valmisteltaessa huomioon
- miten opetussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta vuosittaisesta suunnitelmasta tiedotetaan huoltajille ja sidosryhmille
- miten opetussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään
- laaditaanko tasa-arvolain¹⁷ sekä yhdenvertaisuuslain¹⁸ mukaiset suunnitelmat osana opetussuunnitelmaa vai erillisinä.

Paikallinen opetussuunnitelma ja sitä tarkentava vuosittainen suunnitelma [15] laaditaan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Opetuksen järjestäjä voi päättää opetussuunnitelmaan sisältyvien päätösten delegoinnista esiopetuksen yksiköille ja antaa siihen liittyvät ohjeet. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Kainuun esiopetuksen opetussuunnitelma on laadittu ja hyväksytty suomen kielellä yhteistyössä Kainuun kuntien kesken. Maakunnallisena yhteistyönä on laadittu luvut 1-4 ja 7, kuntakohtaiset osuudet koskevat lukuja 5 ja 6. Tarpeen mukaan esiopetusyksiköt tekevät tarkennuksia vuosittain omiin esiopetuksen työsuunnitelmiinsa. Tämä opetussuunnitelma on laadittu sähköisesti. Kunnat voivat itse päättää ja valita julkaisutavan sen jälkeen, kun esiopetuksen opetussuunnitelma on hyväksytty lautakunnissa.

Kainuun esiopetuksen opetussuunnitelmassa on huomioitu paikalliset painotukset sekä erityispiirteet koskien koko maakuntaa, yksikkökohtaiset tarkennukset tehdään tarvittaessa vuosittain työsuunnitelmiin.

Tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain mukaiset suunnitelmat **laaditaan kuntakohtaisina**. Sotkamossa suunnitelmat laaditaan opetussuunnitelmasta erillisinä (kunnan yhteinen tasa-

¹⁶ Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

¹⁷ Laki naisten ja miesten tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

¹⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6§

arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma) ja yksikkökohtainen tasa-arvosuunnitelma liitetään osaksi esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa. [16 17]

Huoltajia ja sidosryhmiä tiedotetaan opetussuunnitelmaan liittyen kunnissa aina esiopetusvuoden alussa ja tarvittaessa sen aikana. Kainuun esiopetuksen yhteinen opetussuunnitelma on laadittu maakunnallisena yhteistyönä esiopetuksen opettajien toimesta. Arvioinnin ja kehittämisen käytännöt on kuvattu luvuissa 3 ja 4.

---

15 Perusopetusasetus (852/1998) 9 §

16 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

17 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Esiopetuksella on suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki¹⁹, tasa-arvolaki²⁰, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus²¹ ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus²². Suomen perustuslain²³ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta²⁴. Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan²⁵. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa.

Esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta²⁶. Tästä määrätään tarkemmin luvussa Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet – Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta

---

19 Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

20 Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

21 Euroopan ihmisoikeuksien sopimus, Valtiosopimukset (63/1999)

22 YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

23 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom.

24 Perusopetuslaki 26 a § 4 mom. (1040/2014)

25 Perusopetuslaki 26 a § 4 mom. (1040/2014)

26 Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään valtioneuvoston asetuksessa²⁷.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia²⁸. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen toteuttamisen vaihtoehdot kuvataan luvussa 5.5. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja.

Esiopetus toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta²⁹. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava opiskeluhoito ovat maksuttomia³⁰. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön³¹. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Esiopetuksessa käytetään tarvittaessa perusopetuslain³² mukaisia kasvatustieteellisiä ja kurinpidollisia keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla. Opetuksen järjestäjä huolehtii lain edellyttämän suunnitelman laatimisesta joko erillisenä tai osana paikallista opetussuunnitelmaa.

Kunta tai esiopetuksen järjestämiseen luvan saanut muu opetuksen järjestäjä voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään esiopetusta koskevien säädösten, järjestämisluvan sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

On tärkeää, että varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä osiossa Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa

27 Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2-4 §

28 Perusopetusasetus (852/1998) 3 § 2 mom.

29 Perusopetuslaki 3 § 3 mom. (628/1998)

30 Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

31 Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

32 Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003 ja 1267/2013)

henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella esiopetusyksiköissä ja opetuksen järjestäjän tasolla on tärkeä merkitys.

Valtioneuvoston asetuksen³³ mukaan esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja kunnioitetaan lasten mielenkiinnon kohteita opetuksen järjestämisessä. Leikki eri muodoissaan on vahvasti läsnä esiopetuksen toiminnassa. Huoltajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisessä tehdään tarvittaessa yhteistyötä monialaisesti.

Esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät opetussuunnitelman perusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Tavoitteellisuuden lisäämiseksi opettaja voi yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa laatia kullekin lapselle oppimissuunnitelman. Oppimissuunnitelma on laadittava, mikäli lapsi saa tehostettua tukea. Erityisen tuen³⁴ piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Esiopetuksessa seurataan ja tuetaan kunkin lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä hänen tietojensa ja taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on samalla pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat lähiympäristöön, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys lasten myönteisen kehityksen sekä uusien tietojen ja taitojen opettelun kannalta. Esiopetus tarjoaa lapsille tilaisuuksia vuorovaikutukseen, ilmaisun eri muotoihin ja uusiin kokemuksiin. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yhdessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Kun huoltaja on ilmoittanut lapsen esiopetukseen, lähtökohtana on, että lapsi osallistuu³⁵ kaikkeen toimintaan. Opetuksen järjestäjä päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.

2.3. Arvoperusta

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten erilaisuutta sekä erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan,

33 Valtioneuvoston asetus (422/2012) 5§

34 Perusopetuslaki 16 a§ 1 mom. (628/1998)

35 Perusopetuslaki 35 § (1040/2014)

käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunteita ja kauneudentajuun.

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta³⁶.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden³⁷ periaate. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamaton. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

2.4. Oppimiskäsitys

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Esiopetuksen ohjatussa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatusta ja opetustyössä. Tehtävä perustuu valtioneuvoston asetuksen³⁸ periaatteelle tarkastella opetusta

³⁶ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

³⁷ Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

³⁸ Valtioneuvoston asetus (422/2012) ja OKM muistio 28.6.2012

kokonaisuutena. Sen toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestävän elämäntavan omaksumiselle. Esiopetuksessa painopisteinä ovat kestävän elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyden ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon, kuvalukutaidon ja medialukutaidon. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläytytään yhdessä. Lasten kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloroja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Opetuksessa tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, palveluihin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa itse edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Lapsia ohjataan omaksumaan turvallisia ja ergonomisia käyttötaitoja.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin³⁹ kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

39 YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

2.6. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista opetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää keskustella, mitä tässä luvussa määrätyt esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten esiopetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan

- esiopetuksen järjestäminen ja sitä ohjaavat velvoitteet paikallisesta näkökulmasta*
- esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta*
- esiopetuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat*
- oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat*
- laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään.*

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään esiopetuksen toimintakulttuuria, opetuksen toteuttamista, kasvun ja oppimisen tukea ja oppilashuoltoa käsittelevissä osissa opetussuunnitelmaa.

Paikallista opetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää keskustella, mitä tässä luvussa määrätyt esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten esiopetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia.

Esiopetuksen järjestäminen ja sitä ohjaavat velvoitteet kainuulaisesta näkökulmasta

Tämä paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma on Kainuun kuntien yhteinen ja koskee Kajaanin ja Kuhmon kaupunkeja, Hyrynsalmen, Paltamon, Puolangan, Ristijärven, Sotkamon ja Suomussalmen kuntia. Kainuussa esiopetusta järjestetään jokaisessa kunnassa osana sivistyspalveluiden toimintaa. Järjestämisestä vastaavat kunnat ja esiopetusyksiköitä voi olla kunnallisten ja yksityisten päiväkotien yhteydessä ja/tai erillisissä esiopetusryhmissä sekä yhdysluokkatoimintana osana alkuopetusta.

Kuntien sivistysjohtajien linjauksen mukaisesti jokainen kunta määrittelee itsenäisesti esiopetuksen lukuvuoden alkamis- ja päättymisajankohdat sekä loma-ajat. Myös päivittäinen toiminta-aika on kunta ja/tai yksikkökohtaista ja ne määritellään yksiköiden esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmissa. Esiopetusta järjestetään kuitenkin vähintään 700 tuntia lukuvuodessa.

Tämä koko Kainuun yhteinen esiopetuksen opetussuunnitelma toimii velvoittavana asiakirjana jokaisen esiopetusyksikön toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Tarvittaessa yksiköissä voidaan tehdä tarkennuksia ja lisäyksiä maakunnalliseen opetussuunnitelmaan.

Esiopetus osana kainuulaista oppimisen polkua

Maakunnallisen yhteisen oppimissuunnitelman tavoitteena on yhtenäistää koko Kainuun esiopetusta ja esiopetus on linkkinä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä. Esiopetuksen yhtenäisyys, samat käytänteet ja toiminnan sisällöt mahdollistavat lapsille tasavertaisen lähtökohdan koulupolulle kaikissa Kainuun kunnissa.

Kainuulainen arvoperusta

Valtakunnallisen esiopetuksen arvoperustan lisäksi Kainuussa painotetaan seuraavia asioita:

- Kainuulainen identiteetti ja kotiseututuntemus toimivat pohjana kansainvälisyyteen kasvamiselle. Monikulttuurisessa Kainuussa lapsi oppii arvostamaan ja kunnioittamaan itseään ja muita. Kaikessa toiminnassa lapsen aktiivinen toiminta ja osallisena oleminen on ensiarvoisen tärkeää. Esiopetusympäristön tulee mahdollistaa lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi. Tavoitteena on edistää lasten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia.
- Luonto on tärkeä ja läheinen osa kainuulaisuutta. Esiopetuksessa lapsille luodaan arvot luonnonsuojelusta, luonnon arvostuksesta, kunnioituksesta ja huomioimisesta. Luonto on

yksi esiopetuksen oppimisympäristöistä, jossa toimitaan kaikkina vuodenaikoina kestävästä kehityksen periaatteiden mukaisesti ja jota hyödynnetään eri oppimiskokonaisuuksissa.

- Kulttuuriperinteet vahvistavat kotiseudun arvostamista ja jokaisen kunnan ominaispiirteet otetaan esiin. Esiopetuksessa hyödynnetään eri kunnissa olevia tapahtumia ja yhteistyötahoja, jolloin syntyy vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kainuun murre, musiikki ja kirjallisuus tuovat oman lisänsä kainuulaiseen esiopetukseen ja lasten kanssa tutustutaan erilaisiin murre-sanoihin ja sanontoihin, lauluihin ja kirjallisuuteen. Opettaja valitsee tutustumiskohteet kunkin kunnan mahdollisuuksien ja lapsiryhmän kiinnostuksen mukaan.

Oppimiskäsitys

Lapsilähtöisyys on kainuulaisen esiopetuksen lähtökohta ja lapsen osallisuus on ensiarvoisen tärkeää. Lapsen kanssa keskustellaan ja aikuinen ohjaa lasta ollen aidosti läsnä. Lapsen ideoille ja ajatuksille annetaan mahdollisuuksia ja lasta autetaan toteuttamaan niitä. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan erilaiset oppijat. Lapselle annetaan tilaa ja aikaa toimia omien edellytystensä puitteissa. Lapsi on aktiivinen toimija, hänelle annetaan mahdollisuuksia toteuttaa itseään yrittämisen ja erehtymisen kautta. Oppimistilanteet ovat toiminnallisia. Lapsi pääsee oppimaan ja kokemaan asioita erilaisissa ympäristöissä.

Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Ajattelu ja oppiminen

Esiopetuksen perusta on yhdessä tekeminen vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Lapsi harjoittelee oppimaan oppimisen taitoja. Lapsen omaa minää vahvistetaan ja lasta rohkaistaan omaan ajatteluun positiivisella palautteella. Lasta kannustetaan ideoimaan, toteuttamaan ja arvioimaan omaa tekemistä muun muassa kuvin, sadutuksin, videon ja omien tuotosten kautta.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapsi harjoittelee aikuisen ohjauksessa hyvän vuorovaikutuksen taitoja, kuuntelemaan toisia ja hyväksymään eriävät mielipiteet sekä harjoittelee ongelmatilanteiden selvittelyä rakentavasti. Esiopetuksessa luodaan myönteisiä ihmissuhteita, harjoitellaan tunnetaitoja sekä erilaisuuden hyväksymistä ja arvostamista. Jokainen lapsi on arvokas ja häntä kohdellaan sen mukaisesti. Itseilmaisua ja kielitietoisuutta tuetaan erilaisten harjoitusmateriaalien, draaman ja satujen avulla.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Lapsi on aktiivinen toimija, joka oppii toiminnan kautta havainnoimaan terveyden ja hyvinvointiin vaikuttavia asioita. Lapsen omatoimisuutta tuetaan turvallisessa ympäristössä, jossa lapsen on mahdollista pyytää ja saada aikuisen apua. Ympäristön arvostaminen ja siitä huolehtiminen ovat mukana jokapäiväisessä toiminnassa. Monipuolinen ja riittävä liikunta tukevat lapsen hyvinvointia ja oppimista. Lapsi saa liikuntaa päivittäin. Retket opettavat turvallista liikkumista ja niiden kautta lapsi tutustuu lähiympäristön kohteisiin.

Monilukutaito

Yhdessä huoltajien kanssa tuetaan lapsen monilukutaidon kehittymistä. Lapsen kanssa tutustutaan erilaisiin kuviin ja teksteihin sekä lasta kannustetaan omien tuotosten tekemiseen. Teknologiaa hyödynnetään monilukutaidon kehittämisessä sekä tutustutaan paikalliseen lastenkulttuuritarjontaan. Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on kuvattu Sotkamon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteisessä tv-ohjelmassa, joka sisältää mm. taitotasokuvaukset lapselle sekä esiopettajalle. Opetushenkilöstön koulutusta toteutetaan Sotkamon tv-ohjelman mukaisesti.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Lapset ja huoltajat osallistuvat esiopetuksen suunnitelmien tekemiseen, toteuttamiseen ja arviointiin yhdessä henkilöstön kanssa. Lapsi on aktiivinen ja vastuullinen toimija, jonka mielipiteitä arvostetaan. Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään esiopetuksen toimintakulttuuria, opetuksen toteuttamista, kasvun ja oppimisen tukea ja opiskeluhoitoa käsittelevissä osissa opetussuunnitelmaa.

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat esiopetusta koskevat säädökset sekä opetussuunnitelman perusteissa ja paikallisissa suunnitelmissa määritellyt arvot, oppimiskäsitys sekä esiopetusta koskevat tavoitteet. Sitä muovaavat myös johtamisrakenteet ja käytännöt, henkilöstön ammattitaito sekä käytettävissä olevat tilat, välineet ja materiaalit. Toimintakulttuuri näkyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa, ilmapiirissä sekä pedagogisissa käytännöissä ja vaikuttaa aina lasten kohtaamaan esiopetuksen laatuun. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä.

3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Kehittämisessä otetaan huomioon, että toimintakulttuuriin vaikuttavista seikoista osa on kirjoitettuja ja tiedostettuja, osa tiedostamattomia ja joskus myös tahattomia. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapselle.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Vastuu kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä ja esiopetusta johtavilla henkilöillä. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa kokeilemalla monipuolisia työtapoja, uusia ratkaisuja oppimisympäristöihin sekä kehittämällä ammatillista osaamista yhteistyöverkostoissa. Järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva kehittäminen ovat luonteva osa esiopetuksen arkea.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kaikille yhteinen esiopetus

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymistä. Esiopetuksen toiminnassa näkyvät lapsiryhmässä edustettuna olevat kielet ja kulttuurit sekä uskonnot ja katsomukset. Lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen ja toimimaan osana vertaisryhmää. Heitä ohjataan ottamaan muut huomioon sekä kunnioittamaan toisten yksilöllisyyttä. Näin luodaan pohjaa monimuotoisessa yhteiskunnassa toimimiselle.

Oppimisen ja oivalluksen ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Erilaiset tapahtumat, retket ja juhlat värittävät esiopetuksen kulttuurista vuodenkiertoa.

Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan

tahtiinsa. Leikillä on tärkeä merkitys muun muassa lasten kielen kehityksessä, uusien taitojen oppimisessa, tunteiden käsittelyssä ja kulttuuri-identiteetin muodostumisessa. Esiopetuksessa lapsilla on mahdollisuus leikkiä omaehtoisesti sekä opetella uusia leikkejä ja pelejä. Leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti.

Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. He saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Hyvinvointi ja turvallinen arki

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä aikuisten keskuudessa. Keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan näkyvät toiminnassa. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelemään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.

Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota terveisiin elämäntapoihin. Lasten kanssa liikutaan monipuolisesti sekä sisällä että ulkona ja heitä ohjataan välttämään yhtäjaksoista istumista sekä vaihtamaan työskentelyasentoja. Esiopetuspäivään kuuluu myös mahdollisuus rauhoittumiselle. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti oppimisympäristöissä. Turvallisen arjen käytännöissä noudatetaan luvussa Oppilashuolto kuvattuja turvallisuuteen liittyviä oppilashuollon periaatteita sekä suunnitelmia.

3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Kehittämistä ohjaavat näissä perusteissa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä toimintakulttuurin kehittämiselle asetetut tavoitteet. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen⁴⁰ tulee olla turvallisia ja terveellisiä. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, esteettömyyteen ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

Oppimisympäristöjä kehitetään niin, että ne edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita

⁴⁰ Valtioneuvoston asetus 4 § (422/2012)

kunnioittavan oppimisympäristön. Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen. Heidän ideansa ja tuotoksensa näkyvät oppimisympäristöissä. Tämä tukee lasten osallisuutta ja antaa heille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistaa vuorovaikutusta vertaisryhmän kanssa.

Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä. Esiopetuksessa käytetään ja sovelletaan myös tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia. Lasten omia leikkikaluja, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja muita välineitä voidaan käyttää huoltajien kanssa sovitulla tavalla. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteina on, että esiopetus, muu varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä opetuksen järjestäjän johdolla.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen opiskeluhuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohdaksi on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja mahdollisen lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetuksista ja opiskeluhuollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä opiskeluhuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

3.4. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan

- esiopetuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt
- esiopetuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- yhteistyön tavoitteet ja käytännöt esiopetuksen toteuttamisessa, huoltajien kanssa sekä siirtymävaiheissa
- yhteistyön eri osa-alueiden arvioinnin käytännöt.

Opetuksen järjestäjä huolehtii, että kukin esiopetuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata joko yksikkökohtaiseen opetussuunnitelmaan ja/ tai lukuvuosisuunnitelmaan opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

Opetuksen järjestäjä huolehtii, että kukin esiopetuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata joko yksikkökohtaiseen esiopetuksen opetussuunnitelmaan ja/ tai työsuunnitelmaan opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

Esiopetuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt

Esiopetusvuoden ainutkertaisuutta arvostetaan mahdollistamalla ja kehittämällä vuorovaikutusta sekä lasten kesken että lasten ja aikuisten välillä. Toimintakulttuuria tulee kehittää kohti yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa sekä aitoa lasten ideoiden ja aloitteiden siirtämistä osaksi esiopetusta. Lasten leikeille, aloitteille ja kokeiluille kuten projekteille ja teemaviikoille on aidosti aikaa ja tilaa. Leikeistä kehitetään pitkäkestoisia. Lapset ja aikuiset luovat yhdessä leikki- ja seikkailumaailmoja, joihin kiedotaan reaali maailmasta nousevia, ajattelua ja oppimaan oppimisen taitoja kehittäviä ongelmanratkaisutehtäviä. Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti luontevana osana esiopetuksen arkea. Toiminnassa ja arvioinnissa muistetaan oppimisen ja oivaltamisen ilo, lupa kokeilla, yrittää ja erehtyä sekä havaita asioiden positiivisia puolia. Ilo onnistumisesta ja oivaltamisesta jaetaan yhdessä. Tavoitteena on lapsen osallisuuden lisääminen.

Esiopetuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Kokonaisvaltainen oppimisympäristö ja eheytetty opetus toimivat esiopetuksen perustana. Tilat, paikat, välineet, yhteisöt ja käytännöt tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Lasten osallisuuden tukeminen ja kiinnostuksen kohteet ovat oppimisympäristöjen suunnittelun ja luomisen lähtökohtana. Lasten ja huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä esiopetuksen oppimisympäristöjen rakentamisessa. Lapsille annetaan tilaa ja mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla. Lasten valmiutta elinikäisen oppimisen polulle tuetaan ja luodaan pohjaa kestäväen elämäntavan omaksumiselle.

Lapsilla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön, jossa on huomioitu myös lasten hyvinvointi ja terveys. Yhteisesti sovitulla säännöllä ja toimintatavoilla luodaan turvallinen ja muita kunnioittava ilmapiiri. Esiopetuksen oppimisympäristö on monimuotoinen ja sisältää ulko- ja sisätilat, ympäröivän lähiluonnon ja rakennetun ympäristön. Lasten luonnon tuntemusta ja luontosuhdetta vahvistetaan lähiluontoon tutustumalla historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista kaikkina vuodenaikoina. Sisä- ja ulkotiloissa huomioidaan monipuolisesti oppimiskokonaisuudet ja niihin liittyvät työtavat.

Lapsilla on mahdollisuus toteuttaa itseään musiikillisesti, tekemällä käsitöitä ja ilmaisemalla itseään suullisesti ja kehollisesti. Lasten kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun kehittymistä tuetaan ja niissä syntyviä tuotoksia dokumentoidaan monipuolisesti ja laitetaan esille. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen. Oppimisympäristöissä on riittävästi tieto- ja viestintäteknologista välineistöä ja osaamista. Lapsilla on mahdollisuus päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen yksin ja yhdessä muiden kanssa.

Ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömis- ja ravintoon liittyvän osaamisen oppimisympäristönä. Lapsilla on mahdollisuus rauhoittumiselle ja levolle. Huolehditaan, että esiopetuksen oppimisympäristöt ovat sisäilmaltaan terveellisiä ja turvallisia. Kaikilla esioppilaille on mahdollisuus käyttää kirjasto-, kulttuuri-, retkeily- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia tasa-arvoisesti.

Leikki on keskeinen esiopetuksen työskentelytapa, joissa näkyy lasten osallisuus ja kiinnostuksen kohteet. Esiopetuksessa luodaan leikkiympäristöjä, jotka tukevat lasten sosiaalisia ja vuorovaikutustaitoja, heidän kasvua ja oppimistaan sekä laaja-alaisen osaamisen kehittymistä. Oppimisympäristöissä on monipuolisesti erilaisia leikki- ja toimintavälineitä, joiden avulla lapsi voi leikkiä ohjatusti ja omaehtoisesti. Riittävät tilat, välineet ja henkilökunta takaavat mahdollisuuden leikkiin.

Oppimisympäristöt edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä toimintaa ja mahdollistavat toiminnan eriyttämisen lasten yksilölliset tarpeet huomioiden. Lasten mahdolliset tuen tarpeet huomioidaan oppimisympäristöjen rakentamisessa. Oppimisympäristöjä havainnoidaan, arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti yhdessä lasten ja huoltajien kanssa huomioiden lasten vaihtuvat kiinnostuksen kohteet ja mahdolliset lapsen yksilölliset tuen tarpeet.

Yhteistyön tavoitteet ja käytännöt esiopetuksen toteuttamisessa, huoltajien kanssa sekä siirtymävaiheissa

Esiopetuksen yhteistyö huoltajien, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa on kiinteää. Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on luoda toimiva yhteys esiopetuksen ja huoltajien välille muun muassa lapsen esiopetussuunnitelman avulla. Yhteistyön perustana on molemminpuolinen kunnioitus, huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja tasa-arvoisuus. Yhteistyökäytänteitä ovat tiedotteet, vanhempainillat sekä erilaiset tapahtumat. Tiedotuskanavina voivat toimia verkkosivut, blogit, sosiaalinen media ja mahdollisuuksien mukaan erilaiset sähköiset palvelut ja sovellukset, joiden käytöstä sovitaan kuntakohtaisesti.

Moniammatillinen yhteistyö ja verkostotyöskentely kuuluvat esiopetukseen. Kasvatus- ja opetustyössä käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja toimintatapoja, joita kuvataan jokaisen kunnan omassa opiskeluhoitosuunnitelmassa ja Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki kuvataan luvussa 5. Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus tekevät yhteistyötä paikallisesti sovittujen käytänteiden mukaisesti. Yhteistyötä tehdään mahdollisuuksien mukaan muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Lapsille annetaan mahdollisuuksia toimia yhteistyössä eri yhteisöjen, ryhmien ja henkilöiden kanssa.

Siirtymävaiheissa tehdään yhteistyötä huoltajien, varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa. Esiopetukseen ja perusopetukseen siirtyville lapsille järjestetään tutustumisia tulevassa opetusryhmässä. Huoltajille järjestetään tiedotustilaisuuksia tai vanhempainiltoja, joissa kerrotaan tulevasta lukuvuodesta, sen tavoitteista ja toiminnasta. Siirtymävaiheiden tiedonsiirtoon pyydetään huoltajan lupa ja tiedonsiirto koskee vain kasvun ja opetuksen kannalta välttämättömiä tietoja. Tiedonsiirrossa ovat läsnä vain ne, jotka ovat vastuussa tiedon siirtämisestä ja vastaanottamisesta kuntakohtaisten käytäntöjen mukaisesti. **Tiedonsiirron tarkemmat kuntakohtaiset käytännöt on kuvattu luvuissa 5 ja 6.**

Yhteistyön eri osa-alueiden arvioinnin käytännöt

Kunnat noudattavat omia paikallisia sopimuksia laadun arvioinnin suhteen ja kehittävät arvioinnin käytänteitä vastaamaan esiopetussuunnitelman 2016 tavoitteita. Jotta arvioinnit tukevat esiopetuksen ja lapsen hyvinvointia ja turvallista arkea, huoltajat ja lapset osallistuvat säännöllisesti esiopetuksen arviointiin ja kehittämiseen. Työyhteisön ja/tai tiimin jäsenet arvioivat ja kehittävät omaa työtään, toimintakulttuuria ja oppimisympäristöä osana esiopetuksen muuta laadun kehittämistä.

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

Esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille asetetut tavoitteet.

4.1. Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde - vähitellen kehittyvä taito, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Oppimisen ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymisen tukemiseksi esiopetuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia pelejä. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päätelemään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Toimivat oppimisympäristöt tarjoavat tilaisuuksia eriyttää lasten työskentelyä. Onnistumisen kokemuksilla ja kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearvioinnin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

4.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvu- ja oppimisympäristöistä, kehitymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Keskeisiä tiedonlähteitä ovat lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja

lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista esiopetuksen oppimissuunnitelmaa.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seurannan kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla. Seuranta perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja omat kokemukset ovat osa dokumentointia ja arviointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Kootun seurantatiedon ja siitä johdettujen arviointipäätelmien pohjalta opettaja suuntaa opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisten tehtävien onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapselle mahdollisesti laadittua oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Opetuksen järjestäjä vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta. Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opetushenkilöstön tavoitteellinen itsearviointi on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomion toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun/päiväkodin ja lapsen nimi, lapsen henkilötunnus sekä todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymien esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä tässä luvussa kuvatut opetukselle asetettavat yhteiset tavoitteet. Yhteiset tavoitteet perustuvat eri tiedon- ja taidonaloista nouseviin, esiopetuksen kannalta oleellisiin opetuksen tavoitteisiin sekä laaja-alaiselle osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Yhteiset tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita.

Oppimiskokonaisuuksina toteutetun opetuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia sekä tarjota monipuolinen perusta heidän osaamisensa edistymiselle. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien

suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Tässä luvussa kuvatut opetukselle asetetut yhteiset tavoitteet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi. Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eri kokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia muodostettaessa.

Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia heidän omista musiikillisista taidoistaan laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoa, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä.

Esiopetuksessa harjoitellaan **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien että pehmeiden materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat opettajan ohjauksessa myös pitempikestoisen käsityön. Työskentelyssä voidaan hyödyntää paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä.

Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun keinoin. Opetuksessa hyödynnetään loruja, runoja sekä lasten kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta prosessista. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta ja tanssia.

Kielen rikas maailma

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetuksessa kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten **kielellisten taitojen** kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten

kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnustetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää luku- ja kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja samalla kokemuksen, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten **suomen/ ruotsin/ saamen/ viittomakielen taidon** kehittymistä tuetaan monipuolisesti esiopetuksen aikana.

Opetus tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella kuuntelemista ja puhumista erilaisissa tilanteissa. Heitä ohjataan kertomaan ja keskustelemaan sekä eläytymään, ymmärtämään ja muistamaan kuulemaansa. Sanojen merkityksiä pohditaan yhdessä ja sanoilla leikitellään. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Lapsia innostetaan tarinoiden tekemiseen ja taitoa harjoitellaan esimerkiksi saduttamalla tai digitarinoita tekemällä.

Lapsille luetaan erilaisia tekstejä ja niistä keskustellaan yhdessä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi. Kirjoitettua ja puhuttua kieltä tutkitaan yhdessä. Lapsia ohjataan havaitsemaan, että puheen voi jakaa pienempiin osiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin.

Lasten lukutaidon kehittymistä tuetaan järjestämällä heille mahdollisuuksia leikkiliseen kirjoittamiseen ja omien tekstien tuottamiseen tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnustamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä.

Opetuksessa käytetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta. Lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan oman taitonsa mukaisesti erilaisia tekstejä sekä kertomaan ja ilmaisemaan eri tavoin kuulemastaan tai lukemastaan.

Erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla tuetaan lasten hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä heidän kykyään hahmottaa tilaa ja suuntia. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäimistöjen käyttöön.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kielellisiä valmiuksia havainnoimalla **eri kieliä** yhdessä lasten kanssa. Erityisesti tarkastellaan lapsiryhmässä ja lähiympäristössä puhuttuja kieliä. Näin tuetaan lasten kielitietoisuuden ja oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Samalla lapsia autetaan havaitsemaan ympäröivän maailman kielellinen ja kulttuurinen rikkaus ja kiinnostavuus. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan

lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyttä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen kohtaamisen ja ajattelun taitoja sekä tunteiden kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin katsomuksiin ja uskontoihin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdintoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aihetta lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteenä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan hyödyntää myös juhlaperinteitä, kertomuksia, perinneleikkejä ja vanhoja lauluja.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumiseen ja vaikuttamiskokemukseen.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten arkeen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, tyttönä ja poikana olemiseen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median kertomukset. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunteiden kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään arjen asioihin, juhliin ja ajankohtaisiin tapahtumiin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänskysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa toimien. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittäminen lasten kokemusmaailmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on **matemaattisten taitojen** opettelussa sekä **teknologia- ja ympäristökasvatusten** toteuttamisessa. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja pääättelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja.

Opetuksessa tutustutaan tutkivaan työtapaan. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan** toiminnallisesti, leikkien ja eri aisteja käyttäen erilaisissa oppimisympäristöissä. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Havaintoja harjoitellaan esittämään itse ja kuvien sekä erilaisten välineiden avulla. Toiminta suunnitellaan niin että siinä on paljon mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Lapsia kannustetaan myös toimintaympäristöön liittyvien ongelmanratkaisutehtävien päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti leikkien ja työskennellen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä sekä liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukumääriä vertaillaan ja tutkitaan lukumäärän muutosta käytännön esimerkkejä keksien. Erityisesti opetuksessa kiinnitetään huomiota lasten lukujonotaitojen ja nimeämisen kehittämiseen.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä ja joka toinen, esimerkiksi liikuntaleikkien avulla. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat nimeämään niitä.

Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestyksestä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Opetuksessa hyödynnetään muun muassa leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Opetuksessa

luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä teknologisia **ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyjä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömis- ja **ruokaan liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana.

Lapsia ohjataan ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

4.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Kaikkien lasten esiopetuksessa noudatetaan samoja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia esiopetuksen yleisiä kasvatusta- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan esiopetuksessa huomioon. Esiopetuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielillä.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Opetuksessa voidaan hyödyntää lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena.

Silloin kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten identiteetti- ja kielenkehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten perheiden kanssa. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarama sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua viittomakieltä. Tavoitteena on myös vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarama sekä rohkaista käyttämään viittomakieltä ja lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä.

Esiopetuksessa tuetaan **vieraskielisten ja monikielisten lastenkielitaidon** sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien sekä ohjatusti että esiopetuksen arjessa. Erillistä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta ja lasten oman äidinkielen/äidinkielten opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan. Mikäli kunta järjestää valmistavaa⁴¹ opetusta, voivat maahanmuuttajataustaiset lapset osallistua siihen. Jos lapsi pystyy seuraamaan esiopetusta, voi hän siirtyä esiopetukseen jo ennen valmistavan opetuksen päättymistä.

Kaksikielinen esiopetus

Kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla tavanomaista esiopetusta monipuolisempaa kielikasvatusta. Opetuksessa luodaan motivoivia kielenoppimistilanteita, joilla rakennetaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä kehittää lasten kielitietoisuutta. Lasten kaksi- tai monikielistä kieli-identiteettiä tuetaan ja heille tarjotaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua kieliä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Myös monenlaiset kulttuurit, joita tuodaan tietoisesti esiin ja keskusteltavaksi, kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä opetuksessa.

41 Perusopetuslaki 5 § 1 mom. (1707/2009) ja Perusopetusasetus 3 § 3 mom. (363/2015)

Suppeamman kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieltä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisessä ympäristössä ja oppia opetuskielen lisäksi myös muulla kielellä.

Kaksikielistä opetusta voidaan toteuttaa usealla tavalla. Yhteistä toteutustavoille on se, kielet eivät ole pelkästään opetuksen ja oppimisen kohteena, vaan niitä käytetään oppimiskokonaisuuksien opetuksessa ja esiopetuksen arjen toiminnassa.

Laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy esiopetuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä esiopetuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä esiopetuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä esiopetuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa esiopetuksesta ja kestää perusopetuksen loppuun. Esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen kieli tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Esiopetus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Kielikylpyopettaja käyttää johdonmukaisesti ainoastaan kielikylpykieltä. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen monipuoliseen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Lapsia kannustetaan opetuskielisen kulttuurin lisäksi myös toisen kotimaisen kielen mukaiseen tai saamelaiseen kulttuuriin tutustumiseen. Kotimaisten kielten kielikyllyn tavoitteena on antaa lapsille valmiudet jatkaa opiskelua sekä opetuskielellä että toisella kotimaisella kielellä tai saamen kielellä. Esiopetuksen ja tulevan kielikylpykoulun välisessä yhteistyössä varmistetaan, että koulussa on käytettävissä riittävästi tietoa kouluun siirtyvien lasten kielenkehityksen vaiheesta.

Muu laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat oppimiselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan opetuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Pääsääntöisesti nämä lapset ohjataan valmistavaan opetukseen, jos sellaista on saatavilla.

Kaksikielisessä esiopetuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta esiopetuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen opettajan mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin opettaja käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsia kannustetaan monipuoliseen kielenkäyttöön. Myös opetuskieliin liittyviä kulttuureita tuodaan lasten ulottuville. Tavoitteena on valmius jatkaa opiskelua molemmilla kielillä. Tavoite asettaa vaatimuksia oppimisympäristöille ja edellyttää yhteistyötä esiopetuksen ja perusopetuksen järjestäjän välillä lasten siirtyessä perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen esiopetus

Kielirikasteinen esiopetus

Kielirikasteisella esiopetuksella tarkoitetaan esiopetusta, jossa alle 25 % toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Kielirikasteinen esiopetus antaa luontevia mahdollisuuksia tuoda monikielisyttä ja kulttuurien kohtaamisia esiin esiopetuksen arjessa ja toimintakulttuurissa. Tavoitteena on, että lapset olisivat sekä kielen oppijoita että käyttäjiä. Tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen perusopetukseen.

4.5. Paikallisesti päätettävät asiat

Monipuoliset työtavat

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan,

- millaisia työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita paikallisesti käytetään
- miten henkilöstön itsearviointia sekä huoltajilta ja lapsilta saatua palautetta käytetään työtapojen kehittämisessä.

Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Paikallisessa opetussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja esiopetuksen arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan,

- miten arviointia koskevan tiedon siirron käytännöt toteutetaan lapsen siirtyessä perusopetukseen tai lapsen vaihtaessa esiopetuspaikkaa
- miten henkilöstön itsearvointiin perustuvia tietoja sekä lapsilta ja huoltajilta saatua palautetta käytetään esiopetuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä
- millaista osallistumistodistusta käytetään.

Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Paikalliseen opetussuunnitelmaan liitetään esiopetuksen yhteiset tavoitteet, jotta esiopetuksen yhtenäisyys voi toteutua. Lisäksi opetussuunnitelmassa kuvataan, miten lasten mielenkiinnon kohteet otetaan huomioon oppimiskokonaisuuksien toteuttamisessa. Paikallisessa opetussuunnitelmassa voidaan tarkentaa yhteisten tavoitteiden kuvauksia.

Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Paikallisessa opetussuunnitelmassa otetaan huomioon, että lasten kieli- ja kulttuuritaustat vaihtelevat. Opetussuunnitelmassa kuvataan eri kieli- ja kulttuuriryhmien opetusta sekä kaksikielistä opetusta niiltä osin kuin paikallinen esiopetuksen järjestäminen edellyttää.

Opetuksen järjestäjä antaa ohjeet, miten mahdollisiin yksikkökohtaisiin esiopetuksen opetussuunnitelmiin kirjataan tarvittavat täsmennykset, jotta kansallisesti ja paikallisesti asetetut tavoitteet voivat toteutua.

Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavina periaatteina ovat esiopetussuunnitelman perusteissa mainittu arvoperusta luvussa 2.3, maakunnallisesti sovittu arvoperusta luvussa 2.6 ja yksikkökohtaiset arvot. Yksikkökohtaiset arvot rakentuvat henkilökunnan ja huoltajien sekä lasten yhteisessä pohdinnassa, jota tehdään vuosittain aina tarvittaessa. Avoimuus ja esiopetuksen arjesta tiedottaminen mahdollistavat lasten ja huoltajien osallisuuden, tietoisuuden toiminnasta ja aidon palautteenantamisen. Toimintaperiaatteena pidetään lasten kiinnostuksen herättämistä ja ylläpitoa oppimiseen. Työtapoina ovat uusiin asioihin tutustuminen ja kokeileminen, elämysten ja kokemusten luominen ja jakaminen. Kaikessa toiminnassa lähtökohtana on tarkoituksenmukaisuus, johdonmukaisuus ja tasa-arvoisuus.

Lapsi on aktiivinen oppija, joka toimii itsenäisesti tai erikokoisissa ryhmissä. Työtapojen valinnassa huomioidaan tieto- ja viestintäteknikan mahdollisuudet. Lapsi kuvaa, videoi tai äänittää omaa tai ryhmän työtä, harjoittelee mahdollisuuksien mukaan mediaesitysten tekemistä ja harjoittelee niiden tallentamista sekä hakee tietoa eri tietolähteistä aikuisen ohjauksessa. Aikuinen rohkaisee lasta arvioimaan ja dokumentoimaan omaa työtään ja osaamistaan. Henkilökunta arvioi omaa toimintaansa ja huomioi saamansa palautteen toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Näiden periaatteiden tavoitteena on vahvistaa ja tukea lapsen myönteistä itsetuntoa.

Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Tiedonsiirrossa toimitaan voimassa olevan lainsäädännön, paikallisten käytäntöjen ja ohjeistuksen mukaan. Kuntakohtaiset tiedonsiirron käytännöt eri nivelvaiheissa on kuvattu luvuissa 5 ja 6. Henkilökunnan itsearviointi, sekä vanhemmilta ja lapsilta saatu palaute ohjaa pedagogista suunnittelua ja tarvittaessa opetuksen uudelleen suuntaamista ja käytänteiden tarkistamista. Palautetta ja itsearviointia hyödynnetään myös henkilökunnan täydennyskoulutuksen sisältöjen suunnittelussa. Toimintaa arvioidaan

säännöllisesti yhdessä lasten ja huoltajien kanssa. Saadun palautteen perusteella pohditaan toimintatapoja ja käytänteitä. Toimintatavan muutoksesta sovitaan yhdessä koko henkilökunnan tai esiopetusyksikön tiimin kesken. Lasten omaa arviointia harjoitellaan jatkuvasti vuorovaikutuksessa toisten kanssa dokumentoimalla ja omien tuotosten avulla. Arvioinnissa korostetaan myönteistä, kannustavaa ja rohkaisevaa ilmapiiriä. Esiopetuksesta lapsi saa osallistumistodistuksen.

Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Paikalliseen opetussuunnitelmaan liitetään esiopetuksen yhteiset tavoitteet, jotta esiopetuksen yhtenäisyys voi toteutua. Lisäksi opetussuunnitelmassa kuvataan, miten lasten mielenkiinnon kohteet otetaan huomioon oppimiskokonaisuuksien toteuttamisessa. Paikallisessa opetussuunnitelmassa voidaan tarkentaa yhteisten tavoitteiden kuvauksia.

Ilmaisun monet muodot

Kaikessa ilmaisussa annetaan tilaa lapsen ja ryhmän omalle kekseliäisyydelle ja luovuudelle. Työtapojen valintaa ohjaavat lapsen mielenkiinnon kohteet ja ajankohtaiset aiheet. Toiminnan lähtökohtana on lapsen oma elämys- ja kokemusmaailma. Leikin sekä tutkivan ja kokeilevan toiminnan avulla lapsi etsii tietoa itsestään ja ympäröivän maailman ilmiöistä. Lapsi suunnittelee aktiivisesti toimintaa sekä oppii arvostamaan omaa ja muiden töitä. Lapsi oppii tuntemaan, käyttämään ja soveltamaan erilaisia materiaaleja, työvälineitä ja menetelmiä. Aikuinen mahdollistaa lapsen omien ideoiden toteutuksen yksin ja yhdessä toisten kanssa. [Tarkennettuja yhteisiä sisältöjä musiikkiin, kädentaitoihin, kuvalliseen ajatteluun ja kuvailmaisuun sekä suulliseen ja keholliseen ilmaisuun löytyy tämän linkin takaa.](#)

Kielten rikas maailma

Esiopetuksessa lapsi tutustuu kieleen monipuolisesti itsenäisesti ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Monikulttuurinen Kainuu tarjoaa lapselle kokemuksia erikielistä ja kulttuureista. Esiopetuksessa tutustutaan murteisiin lapsen lähiympäristön ja mielenkiinnon mukaan. [Esimerkkejä harjoituksista löytyy tämän linkin takaa.](#)

Minä ja meidän yhteisömmme

Esiopetuksessa tutustutaan lasten omaan elämänpäähän, yhteisöön ja erilaisiin kulttuureihin lasten oman ja lapsiryhmän kiinnostuksen mukaan. Tavoitteena on turvallisen maailmankuvan rakentuminen historiallisen, yhteiskunnallisen, eettisen ja katsomuskasvatuksen avulla. Eettinen ja katsomuskasvatus toteutetaan opetushallituksen ohjeen 3/012/2014 antamissa raameissa. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten kysymykset ja mielenkiinnon kohteet. Esiopetuksessa yhteistyötä tehdään mahdollisuuksien mukaan erilaisten organisaatioiden kanssa. [Kainuulaisia merkkihenkilöitä, tutustumiskohteita ja historiakatsauksia löytyy tämän linkin takaa.](#)

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Esiopetusta ohjaa lapsen luontainen uteliaisuus ja aktiivisuus ympäristöä kohtaan. Kainuulaisessa esiopetuksessa toimitaan monissa eri oppimisympäristöissä sekä sisällä että ulkona. Oppiminen tapahtuu havainnoiden ja yhdessä kokeiden monin aistein ja toiminnallisesti leikkiä hyödyntäen. [Yhteiset tarkennetut tavoitteet löytyvät tämän linkin takaa.](#)

Kasvan ja kehityn

Esiopetuksen oppimisympäristöllä tuetaan lapsen luonnollista liikkumisen tahtoa. Lasten mielenkiinnon kohteet ja toiveet huomioidaan ja niitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Lapsi saa monipuolisia kokemuksia tilan käytöstä ja erilaisista välineistä ja ympäristöistä. Terveyskasvatus on osa esiopetusta päivittäin arkielämän tilanteissa. [Tarkemmat yhteiset tavoitteet löytyvät tämän linkin takaa.](#)

Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Valtakunnalliset, maakunnalliset ja paikalliset varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ohjeistukset linjaavat kunnissa tarjottavia palveluja. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kotoutumista, omaa

äidinkieltä ja kulttuuria sekä suomen kielen oppimista tuetaan esiopetuksessa yhteistyössä perheiden kanssa.

Huoltajille on tärkeää painottaa lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin merkitystä. Oman äidinkielen osaaminen luo pohjaa muiden kielten oppimiselle ja toiminnalliselle kaksikielisyydelle. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisille esiopetusikäisille lapsille voidaan järjestää mahdollisuuksien ja käytettävissä olevien resurssien mukaan oman äidinkielen opetusta esim. perusopetuksen oman äidinkielen ryhmissä. Vanhemmat tutustutetaan esiopetuksen opetussuunnitelmaan. Lapsella on mahdollisuus kasvaa kahteen kulttuuriin ja hän saa tasa-arvoisen kasvupohjan esiopetuksessa. Tavoitteena ovat sellaiset tiedot ja taidot, että eri kielijä kulttuuritaustainen lapsi voi siirtyä luontevasti ja tasavertaisesti varhaiskasvatuksesta perusopetukseen.

Esiopetuksessa huomioidaan lapsen aikaisempi varhaiskasvatus- ja kulttuuritausta sekä kielelliset valmiudet. Esiopetuksessa suomi toisena kielenä opetus eli S2-opetus kirjataan yksikön työsuunnitelmaan. S2- opetusta toteutetaan arjen vuorovaikutustilanteissa, pienryhmätöinnissä ja yksilöopetuksena. Kielen opiskelun tulee olla tavoitteellista, systemaattista, havainnollista, aktiivista ja toiminnallista. Leikit, pelit, draama, sadut, keskustelut ja arjen vuorovaikutustilanteet ovat tärkeimmät menetelmät ja lähtökohtana on lapsen osallisuus. Esiopettaja vastaa S2-opetuksen suunnittelusta ja tavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukemana. Koko esiopetusryhmän henkilökunta osallistuu opetuksen toteuttamiseen. Esiopettaja havainnoi monikielisen lapsen kielenkehityksen tasoa ja arvioi lapsen kielentaitoa säännöllisesti.

Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet, vahvuudet, luontaiset tavat oppia ja toimia. Tavoitteena on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukeminen sekä oman kieli- ja kulttuuri-identiteetin vahvistaminen. Toimintaympäristössä huomioidaan lasten kulttuuritaustat ja erilaiset oppimistyyli. Toiminnan toteutuksessa edellytetään hyvää kulttuurista ymmärrystä ja tietoa eri kulttuureista. Opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa voidaan hyödyntää internetissä olevia S2- materiaaleja ja tieto- ja viestintäteknologisia laitteita.

Lapsen aloittaessa esiopetuksen järjestetään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma-keskustelu, jossa huoltajat perehdytetään esiopetuksen käytänteisiin ja lapsen oppimissuunnitelmaan. Lapsen esiopetussuunnitelmaan kirjataan suunnitelma lapsen kielen ja kulttuurin tukemisesta. Samalla täytetään S2-lomake, jolla kartoitetaan lapsen kielellistä kehitystä. Lomake liitetään lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman liitteeksi. Lapsen kotoutumista koskevat asiat kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan. Tarvittaessa keskustelussa voidaan käyttää tulkkausta.

Tarvitaan kulttuurienvälistä vuoropuhelua siten, että eri kulttuureista tulevat ihmiset voivat toimia yhteisymmärryksessä keskenään. Tavoitteena on edistää lasten valmiuksia toimia monimuotoistuvassa maailmassa sekä auttaa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kotoutumista. Esiopettajan myönteinen asenne, vuorovaikutustaidot ja käyttäytymismallit vahvistavat suvaitsevaisuutta.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat mm. saamelaiset, romanit, viittomakieltä käyttävät lapset huomioidaan esiopetuksessa valtakunnallisen ja paikallisten esiopetussuunnitelmien tavoitteiden mukaisesti. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä. Lapsia kannustetaan ylläpitämään omaa kulttuuriaan, lisäämään tietoisuutta omasta historiastaan sekä kunnioittamaan ja arvostamaan omaa kieltään, erilaisia perinteitä ja tapoja.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja opiskeluhoolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistyminen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntee säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen opiskeluhoollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso Opiskeluhoolto).

5.3. Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvuille, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

5.4. Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arvioissa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arvioissa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

5.5. Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi, yksilökohtainen opiskeluhoito, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vammaan, sairauden, kehityksessä viivästyksen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Se on kirjallinen

suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelystä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjauksesta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen

oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyin oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyin oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyin oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyin oppivelvollisuuteen. Päätös pidennetyistä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. Pidennetyin oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyin oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyin oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyin oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyin oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemissa esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Eryitysten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemissa- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa. Eryitystä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

5.7. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan tuen järjestämisen käytännöt mahdollisimman konkreettisesti opetuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Opetussuunnitelmassa voidaan käyttää perusteiden tekstiä soveltuvin osin.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan:

Kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen

- tuen käytännön järjestämiseen liittyvät keskeiset paikalliset linjaukset
- ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamallit
- toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet
- kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden suunnitelmallinen seulonta tuen järjestämiseksi, arviointi tuen aikana sekä seuranta
- yhteistyö, vastuut ja työnjako esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä sekä muiden hallintokuntien kanssa

- yhteistyö opiskeluhoitopalveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa, järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön keskeiset toimintaperiaatteet kasvun ja oppimisen tuen kysymyksissä
- kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät toimivaltuudet eri hallintopäätöksissä

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- pedagogisen arvion laadintaan liittyvät käytänteet
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- oppimissuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken pedagogisen arvion ja oppimissuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa pedagogisen arvion ja oppimissuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä

Eriytynen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- pedagogisen selvityksen laadintaan liittyvät käytänteet
- huoltajan ja lapsen kuulemiseen liittyvä menettely
- erityisen tuen päätöksen tekeminen
- erityisen tuen päätöksen tarkistaminen
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tukena
- HOJKSin laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken pedagogisen selvityksen ja HOJKSin laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa pedagogisen selvityksen ja HOJKSin laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla
  - lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, monialainen yhteistyö prosessissa
  - opetuksen käytännön järjestäminen
  - yhteistyö muun varhaiskasvatuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
  - yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa

Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat

Paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustajapalveluihin sekä muihin opetuspalveluihin ja erityisiin apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet ja päätöksenteko opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

5.7.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Sotkamossa lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtii ammattitaitoinen henkilökunta yhdessä huoltajien kanssa. Ennaltaehkäisevän työn toimintamallina on tarpeellisen tiedon siirtäminen varhaiskasvatuksesta ja neuvolasta esiopetukseen. Lapsen kehityksen seuranta ja arviointi sekä yhdessä huoltajien kanssa esiopetusvuoden alussa laadittu esiopetuksen oppimissuunnitelma myös todentaa lapsen vahvuudet ja mahdolliset tuen tarpeet.

Tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on huomion kiinnittäminen ryhmässä käytettäviin toimintatapoihin, opetusjärjestelyihin ja oppimisympäristöön sekä niiden soveltuvuuteen lapselle. Kasvattajayhteisöllä tulee olla valmiudet tunnistaa lapsen terveyttä ja hyvinvointia uhkaavat tekijät ja tarvittaessa puuttua niihin ennaltaehkäisevin keinoin. Ennaltaehkäiseviä keinoja ovat mm. lapsen ja leikin havainnointi sekä kasvatuskeskustelut huoltajien kanssa.

Lisäksi tuen tarvetta arvioidaan esiopetusvuoden aikana lapsen oppimisvalmiutta todentavilla yksilöjä ryhmätehtävillä. Esiopettajat toteuttavat tehtäviä ja arvioivat tuloksia yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) kanssa. Suoriutumisen ollessa alle ikätason tai jos lapsen kehityksessä ilmenee muuta huolen aihetta, ohjataan lapsi yksilöllisiin jatkotutkimuksiin.

Varhaiskasvatuksen tai perusopetuksen erityisopettaja toteuttaa äänneopetusta puheterapeutin konsultoimana. Lisäksi yhteistyökumppaneita ovat neuvola/ kouluterveydenhuolto, perheneuvolan psykologi ja terapeutit, sosiaali-, perhe- ja nuorisotyö sekä koulukuraattori ja -psykologi, joiden palveluiden tarvetta pohditaan yhdessä huoltajien kanssa. Tuki suunnitellaan ja toteutetaan monialaisessa yhteistyössä huoltajan kanssa. Huoltajan suostumuksella tukea voidaan suunnitella myös monialaisessa opiskeluhuollon asiantuntijaryhmässä.

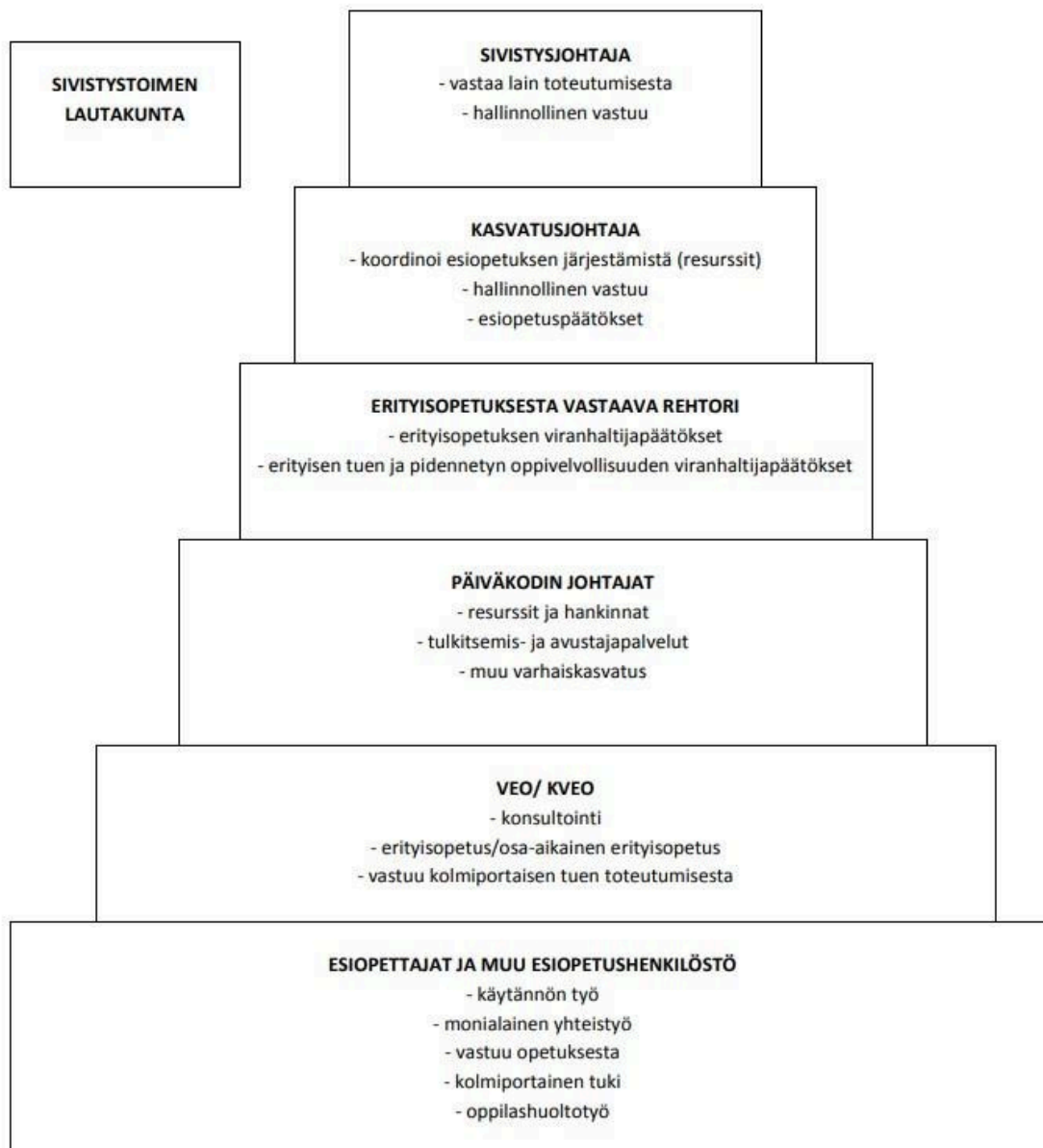
Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu edellytä tuen tarjoamista toisessa ryhmässä tai yksikössä. Yksilöllisempi esiopetus mahdollistuu Tiilikankaan integroidussa pienesiopetusryhmässä. Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvan lapsen esiopetusta toteutetaan myös Leivolon ja Tiilikankaan integroiduissa pienryhmissä. Integroidussa pienryhmässä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen opettaja/esiopettaja, kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa sekä ryhmäavustaja.

Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät toimivaltuudet Kuviossa 1 kuvataan esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä olevat yhteistyöt, vastuut ja työnjaot. Hallinnollisesti esiopetus kuuluu sivistystoimen alaiseen varhaiskasvatukseen. Sotkamon kunnan hallintosäännössä määritellään sivistystoimen lautakunnan, sivistysjohtajan ja kasvatusjohtajan toimivaltuudet ja tehtävät.

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä hallintolain mukainen kirjallinen päätös. Sotkamossa päätöksen tekee erityisopetuksesta vastaava Salmelan koulun rehtori. Pidennetyn oppivelvollisuuden ja/ tai erityisen tuen päätöksen saanut lapsi voidaan sijoittaa esiopetusvuosiensa ajaksi lähipäiväkotiin tai päiväkodin integroituun pienryhmään, mutta lapsi on kirjoilla Salmelan koulussa.

Päiväkodin johtaja sijoittaa lapset esiopetusryhmiin. Tukea tarvitsevien lasten sijoitukset tehdään yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi johtaja osallistuu tarvittaessa kasvun ja oppimisen tukeen liittyviin palavereihin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (VEO) ja kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja (KVEO) toimivat palavereissa asiantuntijatehtävissä.

Sotkamossa esiopetusta järjestetään varhaiskasvatusyksiköiden esiopetusryhmissä. Esiopettajat yhdessä muun henkilökunnan kanssa vastaavat käytännön työstä. Esiopettajalla on vastuu opetuksesta ja kasvun sekä oppimisen tuen toteuttamisesta.

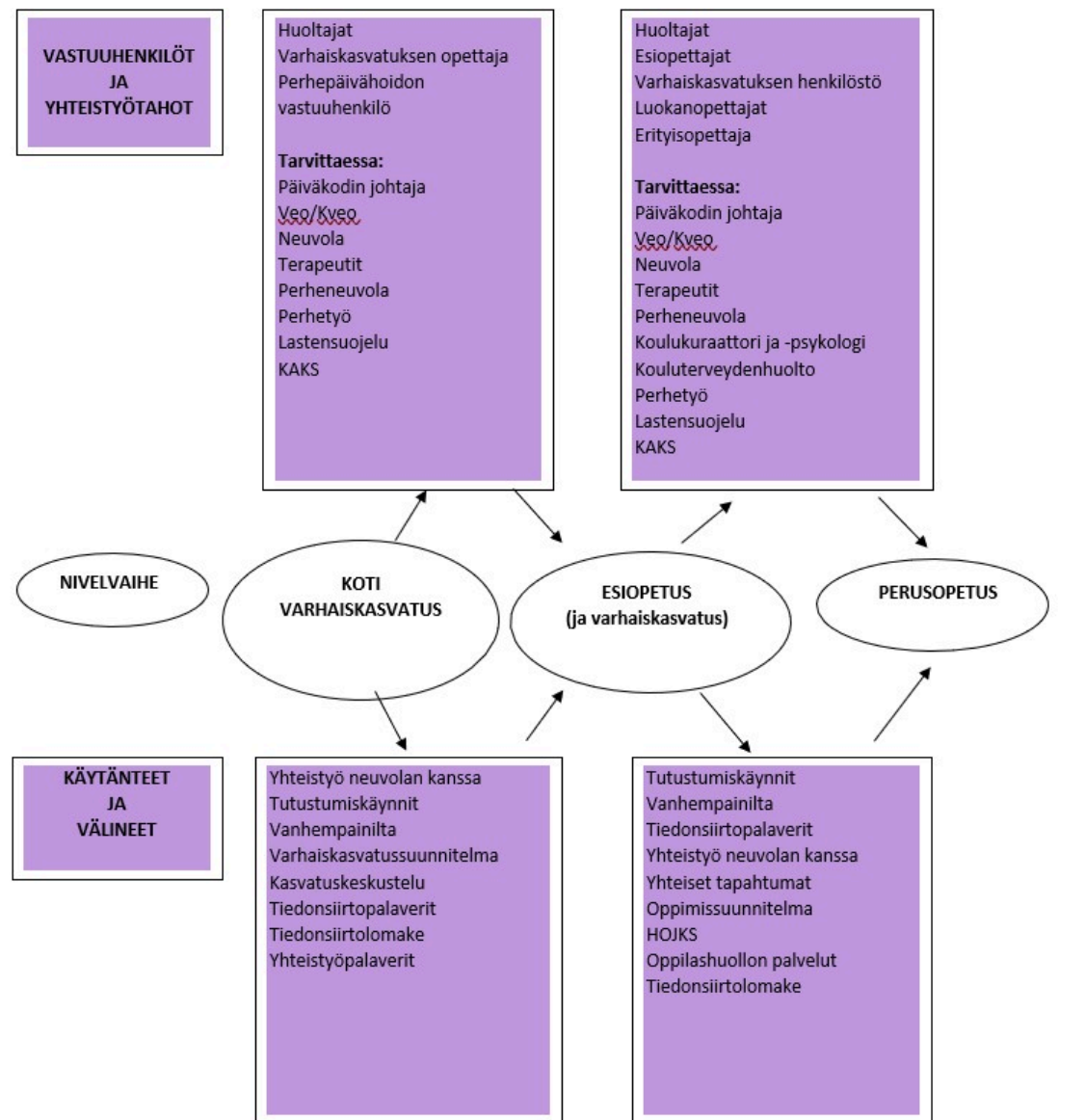
KUVIO 1 Yhteistyöt, vastuut ja työnjaot esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä

Yhteistyö nivelvaiheissa

Lapsen siirtyessä seurakunnan päiväkerhosta tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, täyttää seurakunnan ohjaaja/varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoitaja tiedonsiirtolomakkeen ja siirtää tiedon huoltajien luvalla tulevalle esiopettajalle. Lapsen yhteistyöpalaveriin voidaan kutsua tuleva esiopettaja, jossa tiedonsiirto tapahtuu huoltajien läsnä ollessa. Tuleville esioppilaille järjestetään tutustumispäivä esiopetukseen.

Esiopetuksesta perusopetukseen siirryttäessä voivat käytänteet vaihdella yksikkökohtaisesti. Esiopetusryhmä käy tutustumassa tulevaan kouluun, sen tiloihin sekä luokanopettajaan. Tulevat opettajat vierailevat erikseen sovittaessa myös esiopetusryhmissä. Esiopettaja täyttää tiedonsiirtolomakkeen ja siirtää tiedot tiedonsiirtopalaverissa, jossa mukana on luokanopettaja sekä tarvittaessa erityisopettaja. Tuen tarpeessa olevien lasten kohdalla tiedonsiirto tapahtuu kolmiportaisen tuen tai henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) arviointipalaverissa. Palaveriin kutsutaan huoltajien ja tarvittavien asiantuntijoiden lisäksi tuleva luokanopettaja ja tarvittaessa perusopetuksen erityisopettaja. Kuviossa 2 on kuvattu nivelvaiheisiin liittyvät vastuuhenkilöt ja yhteistyötahot sekä käytännön toimintatavat ja -välineet.

KUVIO 2 Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet

Sotkamossa lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtii ammattitaitoinen henkilökunta yhdessä huoltajien kanssa. Ennaltaehkäisevän työn toimintamallina on tarpeellisen tiedon siirtäminen varhaiskasvatuksesta ja neuvolasta esiopetukseen. Lapsen kehityksen seuranta ja arviointi sekä yhdessä huoltajien kanssa esiopetusvuoden alussa laadittu esiopetuksen oppimissuunnitelma myös todentaa lapsen vahvuudet ja mahdolliset tuen tarpeet.

Tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on huomion kiinnittäminen ryhmässä käytettäviin toimintatapoihin, opetusjärjestelyihin ja oppimisympäristöön sekä niiden soveltuvuuteen lapselle. Kasvattajayhteisöllä tulee olla valmiudet tunnistaa lapsen terveyttä ja hyvinvointia uhkaavat tekijät ja tarvittaessa puuttua niihin ennaltaehkäisevin keinoin. Ennaltaehkäiseviä keinoja ovat mm. lapsen ja leikin havainnointi sekä kasvatuskeskustelut huoltajien kanssa.

Lisäksi tuen tarvetta arvioidaan esiopetusvuoden aikana lapsen oppimisvalmiutta todentavilla yksilö- ja ryhmätehtävillä. Esiopettajat toteuttavat tehtäviä ja arvioivat tuloksia yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) kanssa. Suoriutumisen ollessa alle ikätason tai jos lapsen kehityksessä ilmenee muuta huolen aihetta, ohjataan lapsi yksilöllisiin jatkotutkimuksiin.

Varhaiskasvatuksen tai perusopetuksen erityisopettaja toteuttaa äänneopetusta puheterapeutin konsultoitavana. Lisäksi yhteistyökumppaneita ovat neuvola/ kouluterveydenhuolto, perheneuvolan psykologi ja terapeutit, sosiaali-, perhe- ja nuorisotyö sekä koulukuraattori ja -

psykologi, joiden palveluiden tarvetta pohditaan yhdessä huoltajien kanssa. Tuki suunnitellaan ja toteutetaan monialaisessa yhteistyössä huoltajan kanssa. Huoltajan suostumuksella tukea voidaan suunnitella myös monialaisessa opiskeluhuollon asiantuntijaryhmässä.

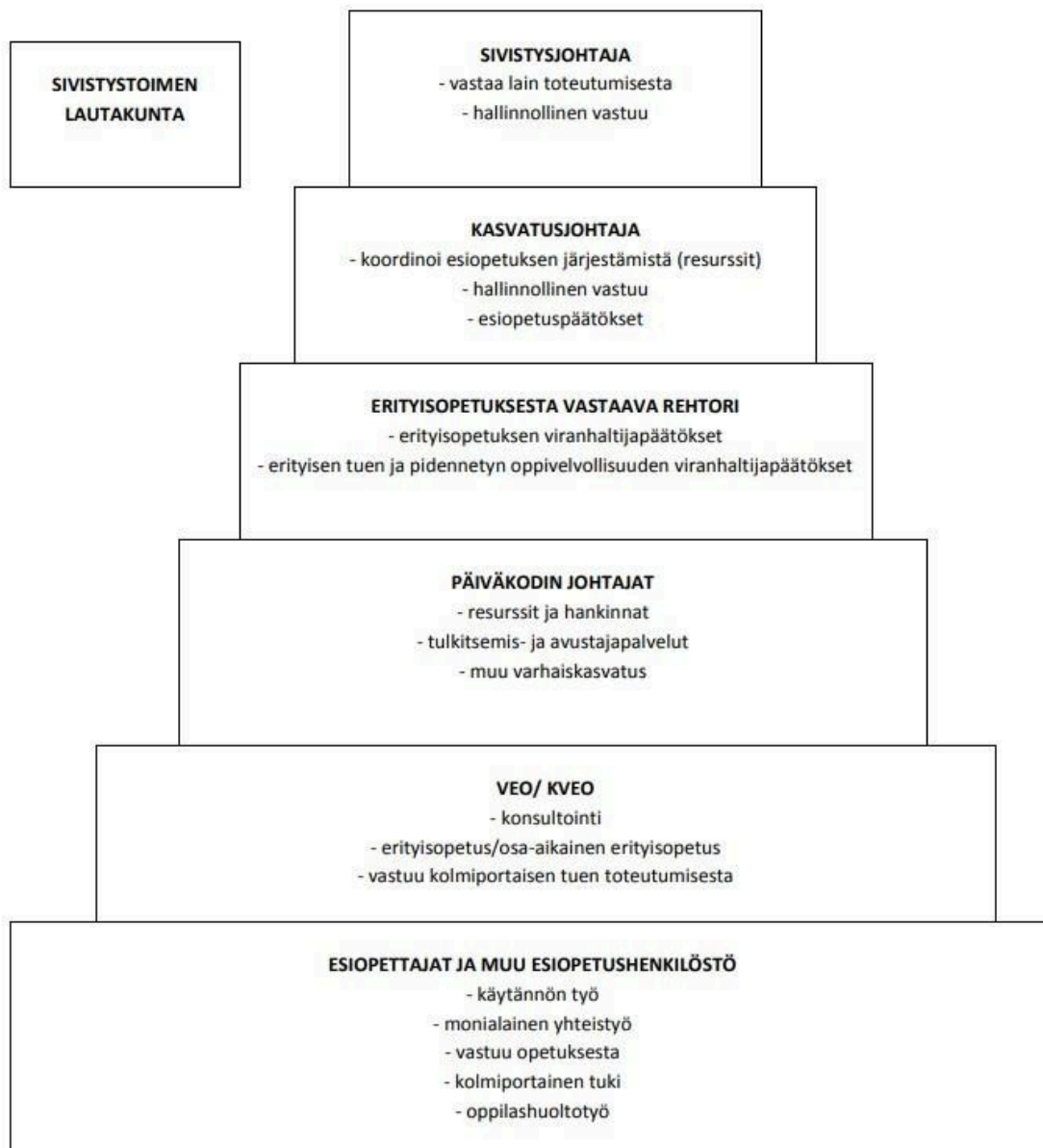
Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu edellytä tuen tarjoamista toisessa ryhmässä tai yksikössä. Yksilöllisempi esiopetus mahdollistuu Tiilikankaan integroidussa pienesiopetusryhmässä. Pidentetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvan lapsen esiopetusta toteutetaan myös Leivolan ja Tiilikankaan integroiduissa pienryhmissä. Integroidussa pienryhmässä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen opettaja/esiopettaja, kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa sekä ryhmäavustaja.

Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät toimivaltuudet Kuviossa 1 kuvataan esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä olevat yhteistyöt, vastuut ja työnjaot. Hallinnollisesti esiopetus kuuluu sivistystoimen alaiseen varhaiskasvatukseen. Sotkamon kunnan hallintosäännössä määritellään sivistystoimen lautakunnan, sivistysjohtajan ja kasvatusjohtajan toimivaltuudet ja tehtävät.

Eriyisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä hallintolain mukainen kirjallinen päätös. Sotkamossa päätöksen tekee erityisopetuksesta vastaava Salmelan koulun rehtori. Pidentetyn oppivelvollisuuden ja/ tai erityisen tuen päätöksen saanut lapsi voidaan sijoittaa esiopetusvuosiensa ajaksi lähipäiväkotiin tai päiväkodin integroituun pienryhmään, mutta lapsi on kirjoilla Salmelan koulussa.

Päiväkodin johtaja sijoittaa lapset esiopetusryhmiin. Tukea tarvitsevien lasten sijoitukset tehdään yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi johtaja osallistuu tarvittaessa kasvun ja oppimisen tukeen liittyviin palavereihin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (VEO) ja kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja (KVEO) toimivat palavereissa asiantuntijatehtävissä.

Sotkamossa esiopetusta järjestetään varhaiskasvatusyksiköiden esiopetusryhmissä. Esiopettajat yhdessä muun henkilökunnan kanssa vastaavat käytännön työstä. Esiopettajalla on vastuu opetuksesta ja kasvun sekä oppimisen tuen toteuttamisesta.

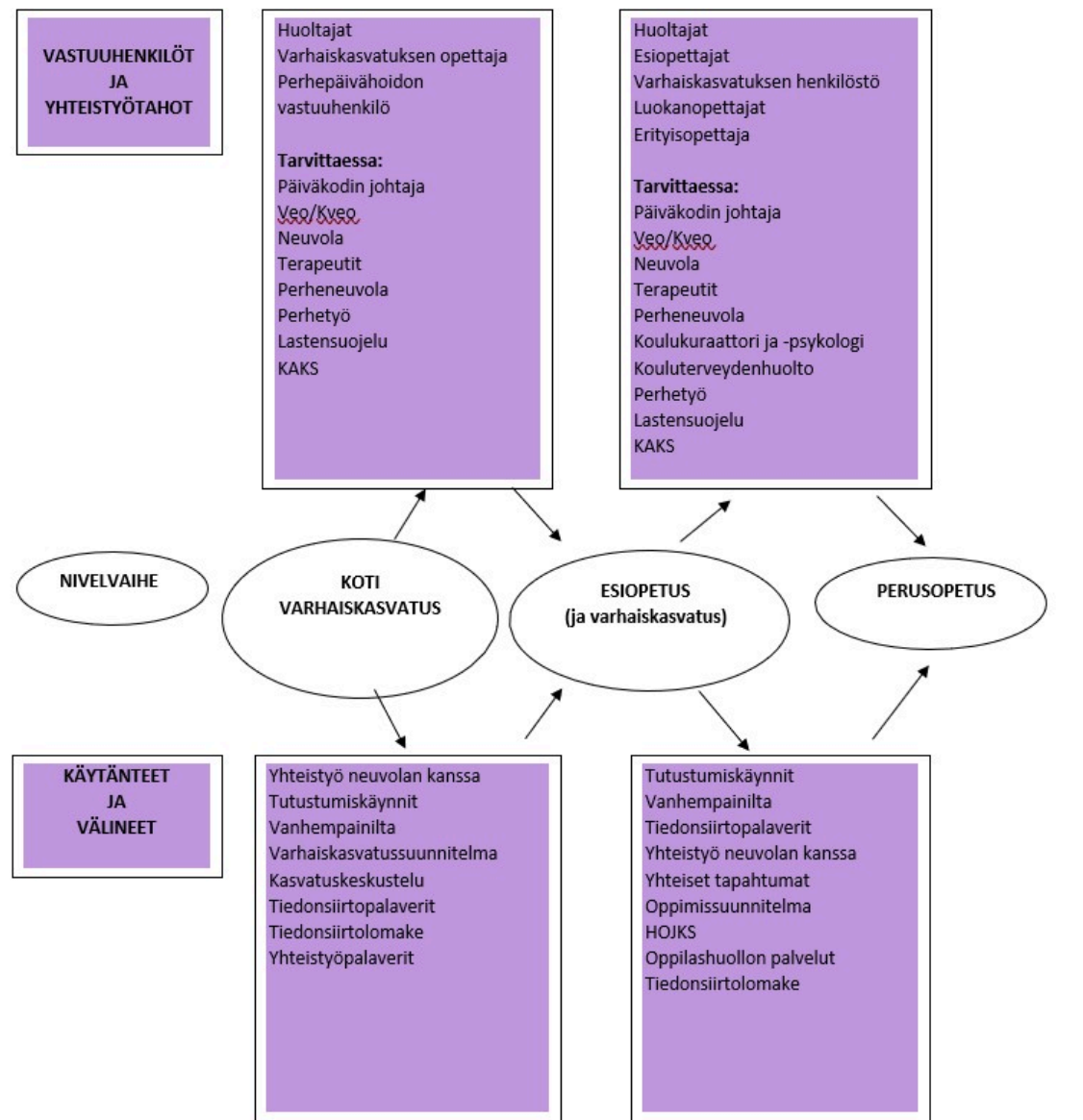

KUVIO 1 Yhteistyöt, vastuut ja työnjaot esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä

Yhteistyö nivelvaiheissa

Lapsen siirtyessä seurakunnan päiväkerhosta tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, täyttää seurakunnan ohjaaja/varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoitaja tiedonsiirtolomakkeen ja siirtää tiedon huoltajien luvalla tulevalle esiopettajalle. Lapsen yhteistyöpalaveriin voidaan kutsua tuleva esiopettaja, jossa tiedonsiirto tapahtuu huoltajien läsnä ollessa. Tuleville esioppilaille järjestetään tutustumispäivä esiopetukseen.

Esiopetuksesta perusopetukseen siirryttäessä voivat käytänteet vaihdella yksikkökohtaisesti. Esiopetusryhmä käy tutustumassa tulevaan kouluun, sen tiloihin sekä luokanopettajaan. Tulevat opettajat vierailevat erikseen sovittaessa myös esiopetusryhmissä. Esiopettaja täyttää tiedonsiirtolomakkeen ja siirtää tiedot tiedonsiirtopalaverissa, jossa mukana on luokanopettaja sekä tarvittaessa erityisopettaja. Tuen tarpeessa olevien lasten kohdalla tiedonsiirto tapahtuu kolmiportaisen tuen tai henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) arviointipalavereissa. Palaveriin kutsutaan huoltajien ja tarvittavien asiantuntijoiden lisäksi tuleva luokanopettaja ja tarvittaessa perusopetuksen erityisopettaja. Kuviossa 2 on kuvattu nivelvaiheisiin liittyvät vastuuhenkilöt ja yhteistyötahot sekä käytännön toimintatavat ja -välineet.

KUVIO 2 Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet

5.7.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Yhteistyö huoltajien kanssa on keskeisessä osassa opetuksen ja kasvatuksen järjestämisessä, jotta jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja esiopetuksen henkilöstö tukee kodin kasvatustehtävää yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO), perhekeskustiimin (neuvola, perhe-, sosiaalityö, perheneuvola, terapeutit, psykologi, nuorisotoimi) ja koulukuraattorin sekä -psykologin kanssa.

Vastuu kodin kanssa tehtävästä yhteistyöstä on esiopetuksen henkilökunnalla. Esiopetusvuoden alussa VEO kertoo vanhempainilloissa kolmiportaisesta tuesta (kuviot 3) ja sen keskeisistä periaatteista. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta. Heidän suostumustaan ei myöskään tarvita tuen tarpeen arviointiin ja suunnitteluun. Sen sijaan yksilökohtainen opiskeluhoitoon tuki perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta.

Lapselle laaditaan esiopetusvuoden alussa yhdessä huoltajan kanssa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma/ kolmiportaisen tuen suunnitelmat, jotka tarkistetaan vähintään kerran toimintakauden aikana. Lapsen tuen tarpeen ilmetessä tulee esiopetuksen henkilökunta ilmaista huolensa huoltajille heti. Tuen tarve voi liittyä lapsen kasvuun, kehitykseen, oppimiseen tai hänen hyvinvointiinsa.

KOLMIPORTAINEN TUKI SOTKAMOSSA

Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ	KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ	KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ
ESIOPETUKSEN OPPIMISSUUNNITELMA	OPPIMISSUUNNITELMA TEHOSTETUN TUEN AIKANA	ERITYISEN TUEN PÄÄTÖS JA HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA
Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • esiopetuksen oppimissuunnitelma • opetuksen eriyttäminen • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki 	Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana • opetuksen eriyttäminen • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki 	Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • HOJKS • opetuksen eriyttäminen • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki
→ pedagoginen arvio tehostettua tukea varten		→ pedagoginen selvitys erityistä tukea varten
Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa

KUVIO 3 Kolmiportainen tuki Sotkamossa

Yhteistyö huoltajien kanssa on keskeisessä osassa opetuksen ja kasvatuksen järjestämisessä, jotta jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja esiopetuksen henkilöstö tukee kodin kasvatustehtävää yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO), perhekeskustiimin (neuvola, perhe-, sosiaalityö, perheneuvola, terapeutit, psykologi, nuorisotoimi) ja koulukuraattorin sekä -psykologin kanssa.

Vastuu kodin kanssa tehtävästä yhteistyöstä on esiopetuksen henkilökunnalla. Esiopetusvuoden alussa VEO kertoo vanhempainilloissa kolmiportaisesta tuesta (kuviot 3) ja sen keskeisistä

periaatteista. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta. Heidän suostumustaan ei myöskään tarvita tuen tarpeen arviointiin ja suunnitteluun. Sen sijaan yksilökohtainen opiskeluhoollon tuki perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta.

Lapselle laaditaan esiopetusvuoden alussa yhdessä huoltajan kanssa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma/ kolmiportaisen tuen suunnitelmat, jotka tarkistetaan vähintään kerran toimintakauden aikana. Lapsen tuen tarpeen ilmetessä tulee esiopetuksen henkilökunta ilmaista huolensa huoltajille heti. Tuen tarve voi liittyä lapsen kasvuun, kehitykseen, oppimiseen tai hänen hyvinvointiinsa.

KOLMIPORTAINEN TUKEA SOTKAMOSSA

Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ	KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ	KODIN JA ESIOPETUKSEN YHTEISTYÖ
ESIOPETUKSEN OPPIMISSUUNNITELMA	OPPIMISSUUNNITELMA TEHOSTETUN TUEN AIKANA	ERITYISEN TUEN PÄÄTÖS JA HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA
Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • esiopetuksen oppimissuunnitelma • opetuksen eriyttäminen • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki 	Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana • opetuksen eriyttäminen • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki 	Tukimuodot <ul style="list-style-type: none"> • HOJKS • opetuksen eriyttäminen • opetusmenetelmät • osa-aikainen erityisopetus • apuvälineet • avustajapalvelut • ohjaus- ja tukipalvelut • joustavat opetusryhmittelyt • muu varhaiskasvatus • oppilashuollon tuki
→ pedagoginen arvio tehostettua tukea varten		→ pedagoginen selvitys erityistä tukea varten
Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa	Vastuu: Esiopettaja yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden, VEO:n ja/tai muiden asiantuntijoiden kanssa

KUVIO 3 Kolmiportainen tuki Sotkamossa

5.7.3. Yleinen tuki

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tällä tarkoitetaan yksittäisiä tukitoimia, joilla pyritään vaikuttamaan tilanteeseen mahdollisimman varhain. Tuen antaminen ei edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleinen tuki rakennetaan opettajien, muun henkilökunnan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden sekä huoltajan kanssa. Tuki järjestetään lapsen omassa esiopetusryhmässä opetusta eriyttämällä, opettajien ja muun henkilöstön yhteistyöllä ja muuntelemalla joustavasti opetusryhmiä. Tuen suunnittelussa lapsen osallisuus huomioidaan yksilöllisesti, esimerkiksi havainnoimalla lapsen vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita. Yleinen tuki kirjataan lapsen **esiopetuksen oppimissuunnitelman kohtaan 4.4:** huoltajien ja esiopetuksen yhteiset tavoitteet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tällä tarkoitetaan yksittäisiä tukitoimia, joilla pyritään vaikuttamaan tilanteeseen mahdollisimman varhain. Tuen antaminen ei edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleinen tuki rakennetaan opettajien, muun henkilökunnan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden sekä huoltajan kanssa. Tuki järjestetään lapsen omassa esiopetusryhmässä opetusta eriyttämällä, opettajien ja muun henkilöstön yhteistyöllä ja muuntelemalla joustavasti opetusryhmiä. Tuen suunnittelussa lapsen osallisuus huomioidaan yksilöllisesti, esimerkiksi havainnoimalla lapsen vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita. Yleinen tuki kirjataan lapsen **esiopetuksen oppimissuunnitelman kohtaan 4.4:** huoltajien ja esiopetuksen yhteiset tavoitteet.

5.7.4. Tehostettu tuki

Mikäli yleinen tuki ei ole riittävää, lapsi on oikeutettu tehostettuun tukeen hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti omassa esiopetusryhmässä. Tehostettu tuki on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki ja sitä annetaan pääsääntöisesti esiopetusvuoden loppuun saakka. Tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon, jonka esiopettajat laativat hyödyntäen lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa sekä huoltajan kanssa mahdollisesti aiemmin laadittua varhaiskasvatus- ja kolmiportaisen tuen suunnitelmaa.

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa on koko prosessin aikana tärkeää onnistuneen lopputuloksen saavuttamiseksi. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetussa tuessa korostuu oppimissuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja osa-aikainen erityisopetus.

Tehostettu tuki aloitetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tehostettua tukea annetaan esiopettajien ja muun henkilökunnan yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen näkemykset huomioidaan. Palautteen antaminen huoltajalle ja lapselle on edistymisen ja arvioinnin kannalta oleellista. Tuen tarvetta arvioidaan ja tarkistetaan esiopetusvuoden keväällä. Tehostettu tuki voidaan tarvittaessa päättää ja pedagogiseen arvioon perustuen palata yleiseen tukeen. Esiopettaja kutsuu palaveriin koolle mahdolliset yhteistyötahot. Yhteistyöpalaverissa varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii puheenjohtajana ja ryhmän esiopettaja kirjaa asiat Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana -lomakkeeseen.

Pedagoginen arvio tehostettua tukea varten

Tuen tarpeen ilmetessä esiopettaja konsultoi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (VEO). VEO havainnoi ryhmässä lapsen toimintaa ja tarvittaessa pyytää esiopettajia laatimaan lapsen kasvun ja oppimisen tilanteesta pedagogisen arvion.

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogisessa arviossa todennettuun lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanteeseen. Arviossa kuvataan lapsen saama yleinen tuki, oppimisvalmiudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet. Lisäksi arviossa tuodaan ilmi lapsen kiinnostuksen kohteet sekä vahvuudet. Arviossa kuvataan myös sitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea. Arvion laatimisessa käytetään tarvittaessa myös muita asiantuntijoita, kuten VEO:a, terapeutteja, perheneuvolan työntekijäitä, neuvolaa, lääkäreitä, sosiaalityöntekijäitä, koulupsykologia tai -kuraattoria. Esiopettaja kutsuu koolle tarvittavat yhteistyötahot, huoltajat sekä

lapsen (tilanteen salliessa). Yhteistyöpalaverissa käsitellään lapsen kokonaistilanne ja todetaan tuen tarve. Mikäli päädytään aloittamaan tehostettu tuki, laaditaan sitä varten oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Oppimissuunnitelmaan kirjataan tehostetun tuen aikana järjestettävä tuki. Oppimissuunnitelman kirjaa esiopettaja huomioiden huoltajan ja lapsen näkökulmat. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa tai viimeistään esiopetusvuoden keväällä. Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Mikäli yleinen tuki ei ole riittävää, lapsi on oikeutettu tehostettuun tukeen hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti omassa esiopetusryhmässä. Tehostettu tuki on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki ja sitä annetaan pääsääntöisesti esiopetusvuoden loppuun saakka. Tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon, jonka esiopettajat laativat hyödyntäen lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa sekä huoltajan kanssa mahdollisesti aiemmin laadittua varhaiskasvatus- ja kolmiportaisen tuen suunnitelmaa.

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa on koko prosessin aikana tärkeää onnistuneen lopputuloksen saavuttamiseksi. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetussa tuessa korostuu oppimissuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja osa-aikainen erityisopetus.

Tehostettu tuki aloitetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tehostettua tukea annetaan esiopettajien ja muun henkilökunnan yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen näkemykset huomioidaan. Palautteen antaminen huoltajalle ja lapselle on edistymisen ja arvioinnin kannalta oleellista. Tuen tarvetta arvioidaan ja tarkistetaan esiopetusvuoden keväällä. Tehostettu tuki voidaan tarvittaessa päättää ja pedagogiseen arvioon perustuen palata yleiseen tukeen. Esiopettaja kutsuu palaveriin koolle mahdolliset yhteistyötahot. Yhteistyöpalaverissa varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii puheenjohtajana ja ryhmän esiopettaja kirjaa asiat Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana -lomakkeeseen.

Pedagoginen arvio tehostettua tukea varten

Tuen tarpeen ilmetessä esiopettaja konsultoi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (VEO). VEO havainnoi ryhmässä lapsen toimintaa ja tarvittaessa pyytää esiopettajia laatimaan lapsen kasvun ja oppimisen tilanteesta pedagogisen arvion.

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogisessa arviossa todennettuun lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanteeseen. Arviossa kuvataan lapsen saama yleinen tuki, oppimisvalmiudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet. Lisäksi arviossa tuodaan ilmi lapsen kiinnostuksen kohteet sekä vahvuudet. Arviossa kuvataan myös sitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea. Arvion laatimisessa käytetään tarvittaessa myös muita asiantuntijoita, kuten VEO:a, terapeutteja, perheneuvolan työntekijöitä, neuvolaa, lääkäreitä, sosiaalityöntekijää, koulupsykologia tai -kuraattoria. Esiopettaja kutsuu koolle tarvittavat yhteistyötahot, huoltajat sekä lapsen (tilanteen salliessa). Yhteistyöpalaverissa käsitellään lapsen kokonaistilanne ja todetaan tuen tarve. Mikäli päädytään aloittamaan tehostettu tuki, laaditaan sitä varten oppimissuunnitelma tehostettua tukea varten.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Oppimissuunnitelmaan kirjataan tehostetun tuen aikana järjestettävä tuki. Oppimissuunnitelman kirjaa esiopettaja huomioiden huoltajan ja lapsen näkökulmat. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa tai viimeistään esiopetusvuoden keväällä. Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

5.7.5. Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan lapsille, joiden kasvu, kehitys ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on kokonaisvaltainen ja suunnitelmallinen lapsen kasvun ja oppimisen tukeminen. Erityisen tuen suunnittelussa pohjana toimii pedagoginen selvitys. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä myös ilman pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista jos psykologisen tai lääketieteellisen arvon perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei muuten voida järjestää.

Erityisen tuen piiriin kuuluva lapsi voi olla esiopetuksessa tuettuna lähivarhaiskasvatusryhmässä, lähiesiopetusryhmässä tai integroidussa pienesiopetusryhmässä. Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluva lapsi voi saada esiopetusta myös Leivolan tai Tiilikankaan integroidussa pienryhmässä. Esiopettaja toimii yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) sekä lapsen kanssa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. Sotkamossa VEOt antavat osa-aikaista erityisopetusta. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat suunnitelmallisen kokonaisuuden. Käytettävissä on kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot (kuvio 3).

Erityisen tuen sisältö sekä vastualueet kirjataan Lapsen henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma- lomakkeeseen. (HOJKS).

Pedagoginen selvitys erityistä tukea varten

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa sekä tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukemana esiopettaja kirjaa Pedagoginen selvitys erityistä tukea varten-lomakkeeseen kuvauksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja sen vaikutuksesta. Monialainen asiantuntijaryhmä yhdessä huoltajien kanssa tekee päätöksen lapsen erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen kirjaamisessa hyödynnetään lapsesta aiemmin laadittua pedagogista arvioita, tehostetun tuen oppimissuunnitelmaa, esiopetussuunnitelmaa ja huoltajan luvalla kuntoutussuunnitelmaa tai muita lausuntoja (esim. psykologinen, lääketieteellinen ja sosiaalinen selvitys).

Erityisen tuen päätös

Erityisopetuksesta vastaava Salmelan koulun rehtori tekee kirjallisen päätöksen erityisen tuen antamisesta. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Erityisen tuen päätökseen tulee kirjata lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Huoltajat voivat hakea päätökseen muutosta valittamalla.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista. Perusteena on tällöin psykologinen tai lääketieteellinen arvio, josta ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana.

Erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös pedagogisen selvityksen avulla. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista, koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)

HOJKS laaditaan, mikäli lapselle on tehty pedagogiseen selvitykseen perustuva erityisen tuen päätös tai myönnetty pidennetty oppivelvollisuus. HOJKS:n laativat lapsen esiopettajat yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja terapeuttien sekä muiden asiantuntijoiden kanssa hyödyntäen tehtyä pedagogista selvitystä. Suunnitelmaan kirjataan lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukainen opetus ja muun tuen antaminen. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran toimintavuodessa. HOJKS:n tarkistaminen ei vaadi pedagogisen selvityksen tekemistä.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta.

Pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja eri valinnan vaikutuksista annetaan huoltajalle tietoa varhaiskasvatuksen yhteistyöpalavereissa ja Kainuun keskussairaalassa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa psykologin/ lääketieteellisen lausunnon ja erityisen tuen hakemuksen erityisopetuksesta vastaavalle rehtorille, joka tekee erityisen tuen ja pidennetyn oppivelvollisuuden viranhaltijapäätöksen.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen esiopetus järjestetään pääsääntöisesti ryhmässä, jossa on mahdollisuus osa-aikaiseen erityisopetukseen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa muun varhaiskasvatuksen konsultoinnista, jolloin lapsi saa tarvitsemansa tuen ja opetuksen. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa ja se tarkistetaan vähintään kerran toimintavuoden keväällä.

KOLME TAPAA JÄRJESTÄÄ PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS

17v 16v		Perusopetus
8v	Perusopetus	
7v		Esiopetus
6v	Esiopetus	Esiopetus
5v	Oppivelvollisuutta edeltävä esiopetus	
Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, jona hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.	Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, jona hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.	Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, jona hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, jona hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

KUVIO 4 Pidennetty oppivelvollisuus

Erityistä tukea annetaan lapsille, joiden kasvu, kehitys ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on kokonaisvaltainen ja suunnitelmallinen lapsen kasvun ja oppimisen tukeminen. Erityisen tuen suunnittelussa pohjana toimii pedagoginen selvitys. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä myös ilman pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei muuten voida järjestää.

Erityisen tuen piiriin kuuluva lapsi voi olla esiopetuksessa tuettuna lähivarhaiskasvatusryhmässä, lähiesiopetusryhmässä tai integroidussa pienesiopetusryhmässä. Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluva lapsi voi saada esiopetusta myös Leivolan tai Tiilikankaan integroidussa pienryhmässä. Esiopettaja toimii yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) sekä lapsen kanssa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. Sotkamossa VEOt antavat osa-aikaista erityisopetusta. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki

muodostavat suunnitelmallisen kokonaisuuden. Käytettävissä on kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot (kuvio 3).

Erityisen tuen sisältö sekä vastuualueet kirjataan *Lapsen henkilökohtaisen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma*-lomakkeeseen. (HOJKS).

Pedagoginen selvitys erityistä tukea varten

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa sekä tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukemana esiopettaja kirjaa *Pedagoginen selvitys erityistä tukea varten*-lomakkeeseen kuvauksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja sen vaikutuksesta. Monialainen asiantuntijaryhmä yhdessä huoltajien kanssa tekee päätöksen lapsen erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen kirjaamisessa hyödynnetään lapsesta aiemmin laadittua pedagogista arvioita, tehostetun tuen oppimissuunnitelmaa, esiopetussuunnitelmaa ja huoltajan luvalla kuntoutussuunnitelmaa tai muita lausuntoja (esim. psykologinen, lääketieteellinen ja sosiaalinen selvitys).

Erityisen tuen päätös

Erityisopetuksesta vastaava Salmelan koulun rehtori tekee kirjallisen päätöksen erityisen tuen antamisesta. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Erityisen tuen päätökseen tulee kirjata lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Huoltajat voivat hakea päätökseen muutosta valittamalla.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista. Perusteena on tällöin psykologinen tai lääketieteellinen arvio, josta ilmenee, että lapsen opetusta ei vammaan, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana.

Erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös pedagogisen selvityksen avulla. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista, koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma (HOJKS)

HOJKS laaditaan, mikäli lapselle on tehty pedagogiseen selvitykseen perustuva erityisen tuen päätös tai myönnetty pidennetty oppivelvollisuus. HOJKS:n laativat lapsen esiopettajat yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja terapeuttien sekä muiden asiantuntijoiden kanssa hyödyntäen tehtyä pedagogista selvitystä. Suunnitelmaan kirjataan lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukainen opetus ja muun tuen antaminen. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran toimintavuodessa. HOJKSin tarkistaminen ei vaadi pedagogisen selvityksen tekemistä.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta.

Pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista ja eri valinnan vaikutuksista annetaan huoltajalle tietoa varhaiskasvatuksen yhteistyöpalavereissa ja Kainuun keskussairaalassa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa psykologin/ lääketieteellisen lausunnon ja erityisen tuen hakemuksen erityisopetuksesta vastaavalle rehtorille, joka tekee erityisen tuen ja pidennetyt oppivelvollisuuden viranhaltijapäätöksen.

Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen esiopetus järjestetään pääsääntöisesti ryhmässä, jossa on mahdollisuus osa-aikaiseen erityisopetukseen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa muun varhaiskasvatuksen konsultoinnista, jolloin lapsi saa tarvitsemansa tuen ja opetuksen. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa ja se tarkistetaan vähintään kerran toimintavuoden keväällä.

KOLME TAPAA JÄRJESTÄÄ PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS

17v 16v		Perusopetus
Perusopetus 8v	Perusopetus	
7v		Esiopetus
Esiopetus 6v	Esiopetus	Esiopetus
Oppivelvollisuutta edeltävä esiopetus 5v		
Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, jona hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.	Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, jona hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.	Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, jona hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, jona hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

KUVIO 4 Pidennetty oppivelvollisuus

5.7.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapselle, jolla on vaikeuksia oppimisessaan kuten esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin muun esiopetuksen ohella lapsen omassa esiopetusryhmässä. Sen toteuttamista suunnitellaan sekä sen tarvetta ja vaikutusta arvioidaan opettajien keskeisenä yhteistyönä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Tarve ja toteutus kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Osa-aikaisella erityisopetuksella vahvistetaan lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistään kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Sitä annetaan kaikilla tuen tasoilla varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Palvelujen ja apuvälineiden tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä kaikilla tuen tasoilla. Sotkamon esiopetusryhmissä on avustajia tarpeen mukaan. Avustajien määrästä päättää kasvatusjohtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan esityksestä. Tulkitsemis- ja avustamispalveluiden tarve ja riittävyys arvioidaan yksittäisen lapsen kohdalla ennen tehostetun tuen alkamista osana pedagogista arviota ja ne kirjataan oppimissuunnitelmaan. Palvelujen tarpeen muuttuessa muutokset kirjataan suunnitelmaan. Erityisen tuen päätöksessä lapsen tulkitsemis- ja avustamispalveluista päätetään pedagogisen selvityksen perusteella ja kirjataan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS). Palvelutarpeiden muuttuessa muutokset kirjataan HOJKS:aan.

Osa-aikainen erityisopetus

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapselle, jolla on vaikeuksia oppimisessaan kuten esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin muun esiopetuksen ohella lapsen omassa esiopetusryhmässä. Sen toteuttamista suunnitellaan sekä sen tarvetta ja vaikutusta arvioidaan opettajien keskeisenä yhteistyönä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Tarve ja toteutus kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Osa-aikaisella erityisopetuksella vahvistetaan lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistään kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Sitä annetaan kaikilla tuen tasoilla varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Palvelujen ja apuvälineiden tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä kaikilla tuen tasoilla. Sotkamon esiopetusryhmissä on avustajia tarpeen mukaan. Avustajien määrästä päättää kasvatusjohtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan esityksestä. Tulkitsemis- ja avustamispalveluiden tarve ja riittävyys arvioidaan yksittäisen lapsen kohdalla ennen tehostetun tuen alkamista osana pedagogista arviota ja ne kirjataan oppimissuunnitelmaan. Palvelujen tarpeen muuttuessa muutokset kirjataan suunnitelmaan. Erityisen tuen päätöksessä lapsen tulkitsemis- ja avustamispalveluista päätetään pedagogisen selvityksen perusteella ja kirjataan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS). Palvelutarpeiden muuttuessa muutokset kirjataan HOJKS:aan.

6. Opiskeluhoolto

Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesti opiskeluhoollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhoollon tavoitteista sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa määrätyn opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman laatimisesta.

Näissä perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta opiskelijasta käsitettä lapsi ja oppilaitoksesta nimitystä esiopetus tai esiopetusyksikkö. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään ilmaisua opiskeluhoolto. Mitä jäljempänä todetaan hyvinvointialueesta, koskee myös Helsingin kaupunkia.

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetuksessa. Lapsella on oikeus saada maksutta opiskeluhoolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Opiskeluhooltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus.

Opiskeluhoolto toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä lasten ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Opiskeluhoolto on sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista työtä. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on ennalta ehkäisevää ja ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhoolto esiopetuksessa. Se on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lisäksi lapsilla on oikeus opiskeluhooltopalveluihin, joita ovat ikäryhmälle tarkoitettut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut. Opiskeluhooltopalvelut järjestetään lähipalveluna, jolle opetuksen järjestäjän tulee tarjota asianmukaiset tilat.

6.1. Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma

Opetuksen järjestäjän on laadittava opiskeluhoollon kokonaisuuden toteuttamiseksi opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma. Järjestäjäkohtaisen opiskeluhoollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaa monialainen opiskeluhoollon ohjausryhmä. Opiskeluhooltosuunnitelma laaditaan yhteistyössä esiopetuksen ja opiskeluhooltopalvelujen henkilöstön, lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Hyvinvointialueella on terveydenhuoltolain mukainen yhteistyövelvoite opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman valmistelussa.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma korvaa opiskeluhoollon osalta paikallisen opetussuunnitelman. Se sisältää opetuksen järjestäjäkohtaisesti määritellyt opiskeluhooltotyön tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhoollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta) sekä esiopetusyksikkökohtaisesti tarkennetut tiedot asiakokonaisuuksista 1-5. Opetuksen järjestäjän tulee kuvata opiskeluhooltosuunnitelmassa, miten suunnitelman toteutumista esiopetusyksiköissä seurataan ja tarkistetaan tarvittaessa.

Opetuksen järjestäjän tulee valmistella kutakin koulutusmuotoa koskevan määräyksen mukainen opiskeluhooltosuunnitelma. Opetuksen järjestäjä päättää paikallisesti, miten tarvittavat tiedot asiakokonaisuuksista kootaan ja miten esiopetusyksiköiden toimintaa niiden avulla ohjataan. Opiskeluhooltopalvelujen osalta tämä tehdään yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Suunnitelma liitetään kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten suunnitelmassa on esiopetusyksikkökohtaisesti seuraavat tiedot (asiakokonaisuudet 1-5):

1) Arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhooltopalveluista

Arvioon opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhooltopalveluista (ikäryhmälle tarkoitettut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut)

kootaan tiedot kultakin esiopetusyksiköltä. Tiedot ilmoitetaan opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmassa opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten henkilötyövuosina. Arvioilla varmistetaan opiskeluhoitopalvelujen riittävyys huomioiden lasten ja esiopetusyksiköiden tarpeet, terveystarkastusten ja henkilöstömitoitusten toteutuminen sekä palvelujen järjestäminen määräajassa.

Arvio opiskeluhoillon kokonaistarpeesta

Arvioon kokonaistarpeesta sisältyvät yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä sekä opiskeluhoillon yhteistyössä tarvittavat resurssit. Kokonaistarpeen arviossa huomioidaan esimerkiksi esiopetusyksiköiden määrä ja esiopetuksen lapsimäärä sekä toimintaympäristön erityispiirteet. Arviossa huomioidaan lisäksi esimerkiksi tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien sekä maahanmuuttotaustaisten lasten lukumäärät ja osuudet.

Arvio käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Opetuksen järjestäjän arviossa käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista ilmoitetaan kaikkien opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten (ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut) henkilötyövuodet.

2) Esiopetuksen toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoillon edistämiseksi

Yhteisöllinen opiskeluhoito on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria ja sen kehittäminen edellyttää johtamista. Lasten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kuuluu oppilas- ja opiskelijahuoltolain 6 §:n (opetussuunnitelman mukainen ja opetuksen järjestäjän opiskeluhoito) mukaisesti yhteisöllisen työn kokonaisuuteen. Tällä tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla seurataan ja kehitetään yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen, turvallisen ja esteettömän oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja oppimista sekä ehkäistään syrjäytymistä. Esiopetuksen henkilökunnalla on ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmassa kuvataan

- yhteisöllisen opiskeluhoillon toimintatavat esiopetuksessa
- esiopetusyksikkökohtaisten opiskeluhoitoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat

3) Toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi (yksilökohtainen opiskeluhoito)

Yksilökohtaisella opiskeluhoitolla tarkoitetaan ikäryhmälle tarkoitettuja neuvolapalveluja, opiskeluhoillon kuraattori- ja psykologipalveluja sekä yksittäistä lasta koskevaa monialaista yksilökohtaista opiskeluhoitoa, jota toteutetaan monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Yksilökohtaisessa opiskeluhoitossa seurataan ja edistetään lapsen kokonaisvaltaista terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta ja oppimista, ehkäistään ongelmia ja tarjotaan varhaista tukea.

Yksilökohtainen opiskeluhoito perustuu esiopetuksessa huoltajan suostumukseen. Lapsen osallisuus ja toivomukset otetaan huomioon toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Yksilökohtaisessa työssä noudatetaan tietojen luovuttamista, saamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

- Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmassa kuvataan
- lapsen ohjaaminen opiskeluhoitopalveluihin (ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut, kuraattori- ja psykologipalvelut)
- yksittäisen lapsen tueksi koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen, huoltajan suostumuksen hankkiminen ja työskentelyyn osallistuminen
- opiskeluhoitokertomusten laatiminen, säilytys ja vastuuhenkilön nimeäminen opetuksen järjestäjän opiskeluhoitorekisterille
- lapsen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet esiopetuksessa

4) Yhteistyön järjestäminen lasten ja heidän perheidensä sekä esiopetuksessa työskentelevien ja muiden lasten hyvinvointia tukevien tahojen kanssa

Opiskeluhoolto on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lasten, huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja opiskeluhoitopalvelujen työntekijöiden sekä yhteistyötahojen osallisuus opiskeluhoillon toimintatapojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on opiskeluhoilossa keskeistä. Tämä edellyttää yhteisiä toimintatapoja ja erityisesti opetuksen järjestäjän ja hyvinvointialueen yhteistyötä.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelmassa kuvataan

- lasten, huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja opiskeluhoitopalvelujen osallisuus opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelman laatimisessa ja yhteisöllisen opiskeluhoillon toteuttamisessa
- esiopetuksen ja muun henkilöstön perehdytys ja osaamisen varmistaminen yhteisöllisessä työssä
- opiskeluhoillon moniammatillinen yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä
- yhteistyö esiopetuksen ja muiden lasten hyvinvointia tukevien tahojen kanssa kuten perheneuvola, lastensuojelu ja erikoissairaanhoido
- yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoillon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen lapsille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille

5) Suunnitelmat lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma

Lapsella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, johon kuuluu fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja pedagoginen turvallisuus. Turvallisuuden varmistaminen edellyttää opetuksen järjestäjältä suunnitelmallista toimintakulttuurin kehittämistä, yhteistä valmistelua ja yhteisten toimintatapojen luomista esiopetusyksiköiden kanssa. Opetuksen järjestäjä perehdyttää henkilöstönsä ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaiset toimintatapoihin erilaisissa ongelmatilanteissa sekä huolehtii tiedottamisesta ja suunnitelmien päivityksestä.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelmassa kuvataan erikseen toimenpiteet väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi, niiden esiintyvyyden seuraamiseksi ja ongelmatilanteisiin puuttumiseksi sekä jälkiseurannan edellyttämät käytänteet. Suunnitelmassa kuvataan opettajan, päiväkodin johtajan tai rehtorin velvoite ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Lisäksi kuvataan toimintatavat tukea tarvitsevan lapsen (teon kohde ja tekijä) ohjaamiseksi opiskeluhoitopalveluihin. Kuvaus yhteistyöstä huoltajien kanssa sekä viranomaisyhteistyö ml. toimintatavat koskien ilmoitusvelvollisuutta sosiaalitoimeen ja/tai poliisille ovat osa suunnitelmia.

Kriisisuunnitelma (suunnitelma kriisi-, uhka- ja vaaratilanteiden varalle)

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelmaan sisältyy kriisisuunnitelma, jossa kuvataan toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Suunnitelmassa kuvataan kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat kriisitilanteissa sekä toimintavalmiuksien harjoittelu. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan tämän kokonaisuuden johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako. Suunnitelmassa kuvataan sisäisen ja ulkoisen viestinnän sekä opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen välisen tiedottamisen periaatteet. Suunnitelma valmistellaan yhteistyössä hyvinvointialueen ja muiden tarvittavien viranomaisten kanssa ottaen huomioon muut uhka-, vaara ja kriisitilanteita koskevat ohjeistukset sekä psykososiaalisen tuen järjestämisen periaatteet.

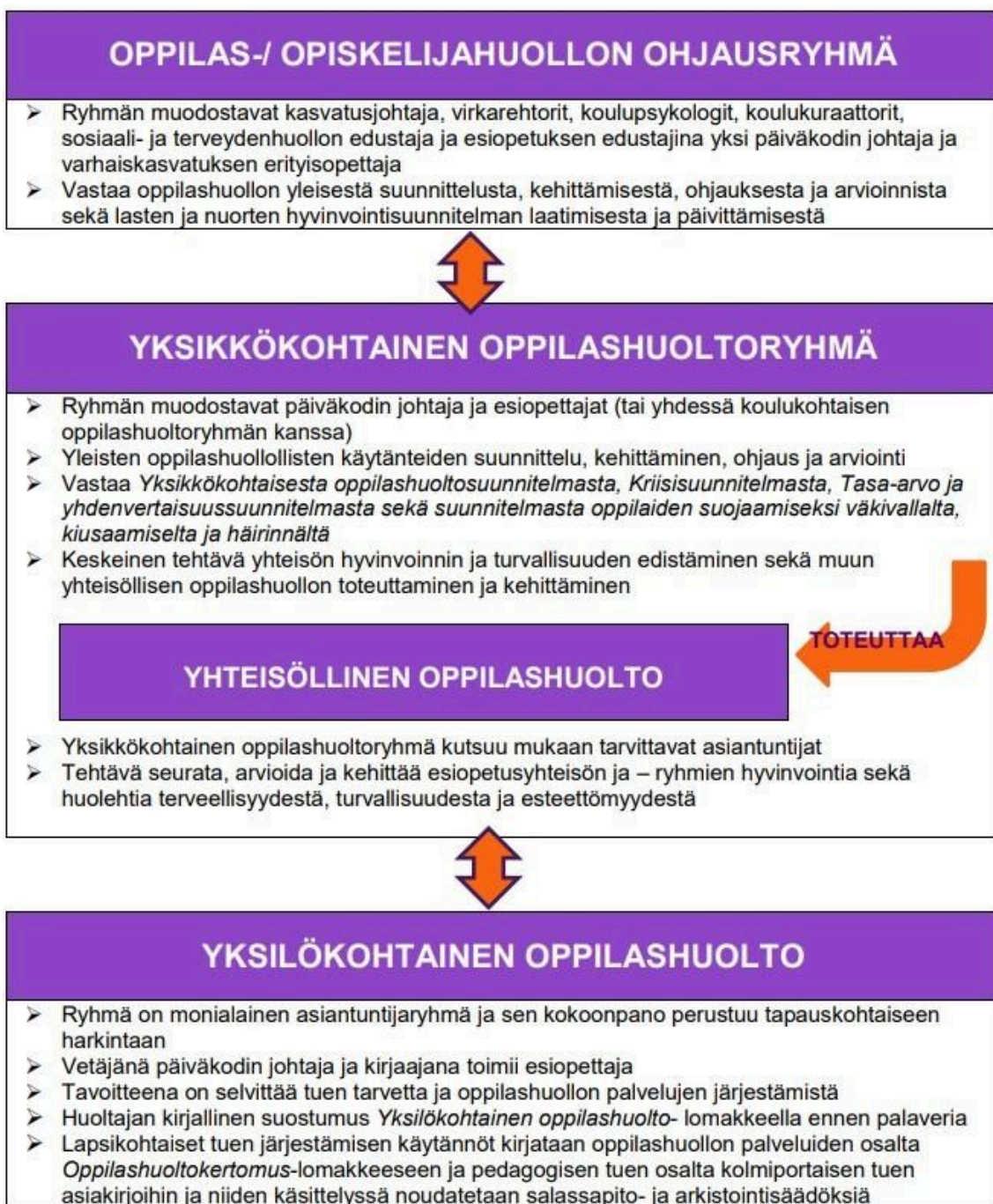
Sotkamon kunnan opiskeluhoiltosuunnitelma on tämän asiakirjan liitteenä

https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2024/06/vaka_sotkamon_opiskeluhoiltosuunnitelma.pdf

6.1.1. Kuvaus opiskeluhuollosta ja käytettävissä olevat opiskelijahuoltopalvelut

Sotkamon esiopetuksen **opiskeluhuollon suunnitelma on Kainuun kuntien yhteisen esiopetuksen opetussuunnitelman 2016 mukainen**. Opetussuunnitelman laadintaa on valtakunnallisten perusteiden lisäksi ohjannut **Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma**, joka on laadittu yhteistyössä **Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän perhepalvelujen ja Kainuun kuntien sivistyspalvelujen sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kainuun piiri ry:n kanssa**.

Esiopetuksessa opiskeluhuollon tavoitteena on lapsen hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen sekä niiden edellytyksiä lisäävä toiminta. Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoitona. Opiskeluhoitohuolto jakaantuu kolmeen eri tasoon: **opiskeluhuollon ohjausryhmään**, yksikkökohtaiseen **opiskeluhoitotyöhön (johon sisältyy yhteisöllinen opiskeluhoitotyö) sekä yksilökohtaiseen opiskeluhoitotyöhön**.

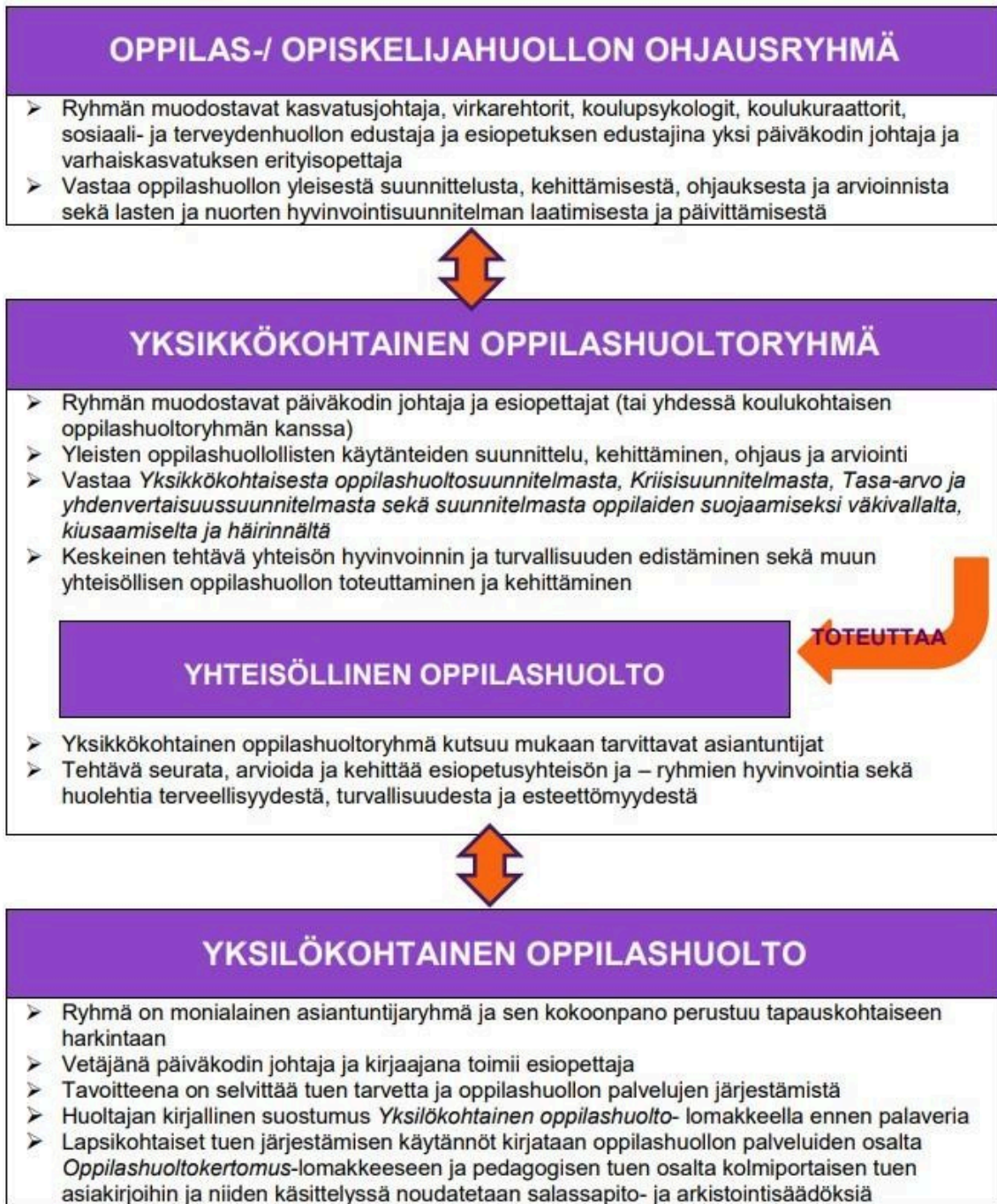

KUVIO 5 Esiopetuksen opiskeluhoolto Sotkamossa

Sotkamon esiopetuksen **opiskeluhoollon suunnitelma on Kainuun kuntien yhteisen esiopetuksen opetussuunnitelman 2016 mukainen**. Opetussuunnitelman laadintaa on valtakunnallisten perusteiden lisäksi ohjannut **Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma**, joka on laadittu yhteistyössä **Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän perhepalvelujen ja Kainuun kuntien sivistyspalvelujen sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kainuun piiri ry:n kanssa**.

Esiopetuksessa opiskeluhoollon tavoitteena on lapsen hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen sekä niiden edellytyksiä lisäävä toiminta. Opiskeluhoolltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoolltona. Opiskeluhoolltohoollto jakaantuu kolmeen eri tasoon: **opiskeluhoollon ohjausryhmään**, yksikkökohtaiseen

opiskeluhoitotyöhön (johon sisältyy yhteisöllinen opiskeluhoitotyö) sekä yksilökohtaiseen opiskeluhoitotyöhön.

KUVIO 5 Esiopetuksen opiskeluhoito Sotkamossa

6.1.2. Opiskeluhoollon ohjausryhmä

Sotkamon kunnassa on esi- ja perusopetuksen sekä Sotkamon lukion yhteinen opiskeluhoollon ohjausryhmä. Ohjausryhmän muodostavat kasvatusjohtaja, virkarehtorit, koulupsykologit, koulukuraattorit ja sosiaali- ja terveydenhuollon edustaja sekä esiopetuksen edustajana yksi päiväkodin johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Ohjausryhmä vastaa opiskeluhoollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Ohjausryhmä kokoontuu tarvittaessa, vähintään kerran lukukaudessa. Ryhmän kutsuu koolle kasvatusjohtaja.

Sotkamon kunnassa on esi- ja perusopetuksen sekä Sotkamon lukion yhteinen opiskeluhoollon ohjausryhmä. Ohjausryhmän muodostavat kasvatusjohtaja, virkarehtorit, koulupsykologit, koulukuraattorit ja sosiaali- ja terveydenhuollon edustaja sekä esiopetuksen edustajana yksi päiväkodin johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Ohjausryhmä vastaa opiskeluhoollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Ohjausryhmä kokoontuu tarvittaessa, vähintään kerran lukukaudessa. Ryhmän kutsuu koolle kasvatusjohtaja.

6.1.3. Yksikkökohtainen opiskehuoltoryhmä

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan yksikkökohtainen opiskeluhoollosuunnitelma. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Opiskeluhoollosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman esiopetusyksikön yhteinen.

Opiskeluhoollosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan menettelytavoista, joilla esiopetuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat sekä tarvittavilta osin yhteistyötahot perehdytetään suunnitelmaan. Samalla sovitaan suunnitelmasta tiedottamisesta edellä mainituille.

Yksikkökohtaisen opiskeluhoolloryhmän vastuulla on esiopetuksen opiskeluhoollon suunnittelu, kehittäminen, ohjaus ja arviointi. Ryhmä vastaa esiopetuksen ja perusopetuksen nivelvaiheen sujuvuudesta yhteistyössä koulun kanssa sekä turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista. Yksikkökohtainen opiskeluhoolloryhmä koostuu päiväkodin johtajasta ja esiopettajasta sekä lisäksi päiväkodin yhteisöllisessä opiskeluhoollotyössä voi olla mukana eri asiantuntijoita esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, terveydenhoitaja, aamu- ja iltapäivätoiminnan johtava ohjaaja, perheneuvolan psykologi, perhetyö, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, koulukuraattori ym.

Sotkamossa esiopetuksessa toimivat yksikkökohtaiset opiskeluhoolloryhmät keskittyvät yhteisölliseen opiskeluhoollotyöhön. Yhteisöllisen opiskeluhoollotyön tehtävänä on seurata, arvioida ja kehittää esiopetusyhteisön ja -ryhmien hyvinvointia. Lisäksi se huolehtii esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.

Yksikkökohtaisen opiskeluhoolloryhmän puheenjohtajana toimii päiväkodin johtaja, joka kutsuu ryhmän koolle aina tarvittaessa. Ryhmä täyttää Yksikkökohtainen opiskeluhoollosuunnitelmalomakkeen syksyllä esiopetusvuoden alussa. Suunnitelmaan kirjataan arvio esiopetusyksikön opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävistä opiskeluhoollopalveluista.

Lisäksi suunnitelmassa kuvataan:

- yksikkökohtaisen opiskeluhoolloryhmän tai muun tehtävään soveltuvan monialaisen
- yksikkökohtaisen ryhmän toimintatavat ja käytännöt
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä esiopetuksen siirtymävaiheissa
- yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa yhteisöllisen opiskeluhoollon kehittämisessä
- tapaturmien ehkäiseminen ja ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus
- esiopetuksen kuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet (katso Sotkamon kuljetusopas, www.sotkamo.fi)
- suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (katso päiväkotikohtainen turvallisuussuunnitelma)
- toiminta äkillisissä kriiseissä sekä uhka- ja vaaratilanteissa. (katso päiväkotikohtainen turvallisuussuunnitelma)
- yksikkökohtainen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan yksikkökohtainen opiskeluhoollosuunnitelma. Suunnitelma on laadittava

yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Opiskeluhoitosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman esiopetusyksikön yhteinen.

Opiskeluhoitosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan menettelytavoista, joilla esiopetuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat sekä tarvittavilta osin yhteistyötahot perehdytetään suunnitelmaan. Samalla sovitaan suunnitelmasta tiedottamisesta edellä mainituille.

Yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän vastuulla on esiopetuksen opiskeluhoollon suunnittelu, kehittäminen, ohjaus ja arviointi. Ryhmä vastaa esiopetuksen ja perusopetuksen nivelvaiheen sujuvuudesta yhteistyössä koulun kanssa sekä turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista. Yksikkökohtainen opiskeluhoitoryhmä koostuu päiväkodin johtajasta ja esiopettajasta sekä lisäksi päiväkodin yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä voi olla mukana eri asiantuntijoita esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, terveydenhoitaja, aamu- ja iltapäivätoiminnan johtava ohjaaja, perheneuvolan psykologi, perhetyö, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, koulukuraattori ym.

Sotkamossa esiopetuksessa toimivat yksikkökohtaiset opiskeluhoitoryhmät keskittyvät yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön. Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön tehtävänä on seurata, arvioida ja kehittää esiopetusyhteisön ja -ryhmien hyvinvointia. Lisäksi se huolehtii esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.

Yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän puheenjohtajana toimii päiväkodin johtaja, joka kutsuu ryhmän koolle aina tarvittaessa. Ryhmä täyttää Yksikkökohtainen opiskeluhoitosuunnitelmalomakkeen syksyllä esiopetusvuoden alussa. Suunnitelmaan kirjataan arvio esiopetusyksikön opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävistä opiskeluhoitopalveluista.

Lisäksi suunnitelmassa kuvataan:

- yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän tai muun tehtävään soveltuvan monialaisen
- yksikkökohtaisen ryhmän toimintatavat ja käytännöt
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä esiopetuksen siirtymävaiheissa
- yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa yhteisöllisen opiskeluhoollon kehittämisessä
- tapaturmien ehkäiseminen ja ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus
- esiopetuksen kuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet (katso Sotkamon kuljetusopas, www.sotkamo.fi)
- suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (katso päiväkotikohtainen turvallisuussuunnitelma)
- toiminta äkillisissä kriiseissä sekä uhka- ja vaaratilanteissa. (katso päiväkotikohtainen turvallisuussuunnitelma)
- yksikkökohtainen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma

6.1.4. Yhteisöllinen opiskeluhoito ja sen toimintatavat

Opiskeluhoitosuunnitelmassa kuvataan yhteisöllisen opiskeluhoollon kokonaisuus, josta ilmenee yhteisöllisen opiskeluhoollon järjestäminen ja sen toimintatavat esiopetusyhteisön ja -ympäristön terveellisyyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtymävaiheessa esiopettaja osallistuu tarvittaessa lapsikohtaisiin siirtopalavereihin, joissa huoltajan suostumuksella lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja mahdollisiin muistioihin kirjatut asiat voidaan siirtää esiopettajalle. Esiopetusvuonna yhteistyö muun varhaiskasvatuksen kanssa on tiivistä. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tarvittavista tiedonsiirroista ja huolehtii sitä kautta omalta osaltaan, että lapsen tuki järjestetään riittävänä myös osana varhaiskasvatusta.

Esiopetuksesta kouluun siirtymävaiheessa koulujen erityisopettajat vierailevat tarvittaessa keväisin esiopetusryhmissä. Esiopettaja täyttää tiedonsiirtolomakkeen ja käy sen läpi yhdessä huoltajien kanssa. Siirtopalaverissa on mukana tuleva alkuopettaja, erityisopettaja

sekä iltapäiväkerhon ohjaaja. Lomake esitellään huoltajalle esiopetusvuoden aikana. Lomakkeen tiedot ovat tärkeitä koululle lapsen yksilöllisen oppimispolun turvaamiseksi ja tarkoituksenmukaisen tuen järjestämiseksi mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien. Tarvittaessa järjestetään lapsikohtaisia palavereja yhteistyössä esiopetuksen, huoltajien, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa. Lapsikohtaisissa palavereissa arvioidaan mahdolliset lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan, esiopetuksen tehostettuun oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:aan kirjattujen tukimuotojen jatkamisen tarve ja lisäksi käsitellään myös lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen. Esiopettaja kutsuu koolle tarvittavat asiantuntijat.

Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä esiopetuksen siirtymävaiheissa

Sotkamossa esiopetusta järjestetään päiväkotien esiopetusryhmissä. Esiopetuspäivän jälkeen lapsen varhaiskasvatus jatkuu samassa ryhmässä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen kanssa on luontevaa ja tiivistä. Tarvittaessa järjestetään lapsikohtaisia palavereita yhteistyössä esiopetuksen, huoltajien, lapsen, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa.

Tapaturmien ehkäiseminen ja ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus, suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta sekä toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa sekä suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä Jokaiseen esiopetusta tarjoavaan yksikköön on laadittu turvallisuus- ja kriisisuunnitelmat sekä tasaarvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Suunnitelmat tarkistetaan vuosittain. Lisäksi jokainen esiopetusyksikkö laatii esiopetusvuoden alussa kiusaamisen ehkäisy -suunnitelman.

Esiopetuksen kuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet Esiopetuksen kuljetusten odotusaikojen ja turvallisuutta koskevat ohjeet löytyvät esi- ja perusopetuksen koululaiskuljetusoppaasta [Sotkamon kunnan Internet-sivuilta](#).

Päiväkodin johtajat tiedottavat opiskeluhuollosta syksyisin vanhempainilloissa ja lisäksi esiopettajat tarvittaessa esiopetuksen aikana.

Opiskeluhuoltosuunnitelmassa kuvataan yhteisöllisen opiskeluhuollon kokonaisuus, josta ilmenee yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestäminen ja sen toimintatavat esiopetusyhteisön ja -ympäristön terveellisyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtymävaiheessa esiopettaja osallistuu tarvittaessa lapsikohtaisiin siirtopalaveriin, joissa huoltajan suostumuksella lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja mahdollisiin muistioihin kirjatut asiat voidaan siirtää esiopettajalle. Esiopetusvuonna yhteistyö muun varhaiskasvatuksen kanssa on tiivistä. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tarvittavista tiedonsiirroista ja huolehtii sitä kautta omalta osaltaan, että lapsen tuki järjestetään riittävänä myös osana varhaiskasvatusta.

Esiopetuksesta kouluun siirtymävaiheessa koulujen erityisopettajat vierailevat tarvittaessa keväisin esiopetusryhmissä. Esiopettaja täyttää tiedonsiirtolomakkeen ja käy sen läpi yhdessä huoltajien kanssa. Siirtopalaverissa on mukana tuleva alkuopettaja, erityisopettaja sekä iltapäiväkerhon ohjaaja. Lomake esitellään huoltajalle esiopetusvuoden aikana. Lomakkeen tiedot ovat tärkeitä koululle lapsen yksilöllisen oppimispolun turvaamiseksi ja tarkoituksenmukaisen tuen järjestämiseksi mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien. Tarvittaessa järjestetään lapsikohtaisia palavereja yhteistyössä esiopetuksen, huoltajien, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa. Lapsikohtaisissa palavereissa arvioidaan mahdolliset lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan, esiopetuksen tehostettuun oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:aan kirjattujen tukimuotojen jatkamisen tarve ja lisäksi käsitellään myös lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen. Esiopettaja kutsuu koolle tarvittavat asiantuntijat.

Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä esiopetuksen siirtymävaiheissa

Sotkamossa esiopetusta järjestetään päiväkotien esiopetusryhmissä. Esiopetuspäivän jälkeen lapsen varhaiskasvatus jatkuu samassa ryhmässä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen kanssa on luontevaa ja tiivistä. Tarvittaessa järjestetään lapsikohtaisia palavereita yhteistyössä esiopetuksen, huoltajien, lapsen, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa.

Tapaturmien ehkäiseminen ja ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus, suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta sekä toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa sekä suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä Jokaiseen esiopetusta tarjoavaan yksikköön on laadittu turvallisuus- ja kriisisuunnitelmat sekä tasaarvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Suunnitelmat tarkistetaan vuosittain. Lisäksi jokainen esiopetusyksikkö laatii esiopetusvuoden alussa kiusaamisen ehkäisy -suunnitelman.

Esiopetuksen kuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet Esiopetuksen kuljetusten odotusaikojen ja turvallisuutta koskevat ohjeet löytyvät esi- ja perusopetuksen koululaiskuljetusoppaasta [Sotkamon kunnan Internet-sivuilta](#).

Päiväkodin johtajat tiedottavat opiskeluhuollosta syksyisin vanhempainilloissa ja lisäksi esiopettajat tarvittaessa esiopetuksen aikana.

6.1.5. Yksilökohtainen opiskeluhoito

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen opiskeluhuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Opiskeluhuollon tuen rakentamisessa ja esiopetuksen arjessa otetaan huomioon lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet.

Yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon tarvitaan aina huoltajan suostumus. Esiopettaja sopii tarvittaessa huoltajien kanssa yksilökohtaisen opiskeluhuoltopalaverin, johon voidaan pyytää yhteistyötahoja ja asiantuntijoita. Ennen palaveria huoltajalta pyydetään kirjallinen suostumus asiantuntijapalaverin järjestämiseen. Yksilökohtaisen opiskeluhoitoryhmän vetäjänä toimii päiväkodin johtaja ja vastuuhenkilö (esiopettaja) kirjaa yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot opiskeluhoitokertomukseen. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Lapsikohtaiset tuen järjestämisen käytännöt kirjataan opiskeluhuollon palveluiden osalta opiskeluhoitokertomukseen ja pedagogisen tuen osalta kolmiportaisen tuen asiakirjoihin. Yksilökohtainen opiskeluhoito täydentää lapsen saamaa yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Esimerkiksi silloin, kun lapsesta on jätetty ilmoitus osallistumisesta esiopetukseen ja siihen on kirjattu perheelle yhteistyötahoiksi sosiaali- tai perhetyö. Päiväkodin johtaja yhdessä esiopettajan kanssa kartoittaa opiskeluhuollollisen tarpeen. Asiakirjat säilytetään päiväkodeilla johtajan huoneessa lukituissa arkistokaapeissa lapsen esiopetuksessa olon ajan. Arkistointi toteutetaan kunnan arkistointisuunnitelman mukaisesti.

*Lapsi saattaa tarvita tukea myös erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Esiopetusta voidaan järjestää tällöin mm. sairaalaopetuksena, jolloin yhteistyötä tehdään huoltajien, lapsen varsinaisen esiopetusyksikön ja erikoissairaanhoidon kanssa. Lapsikohtaiset tuen järjestämisen käytännöt kirjataan opiskeluhuollon palveluiden osalta **opiskeluhoitokertomukseen** ja pedagogisen tuen osalta pedagogisiin asiakirjoihin.*

Lapsen sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen esiopetuksessa toteutetaan Sotkamon kunnan lääkahoitosuunnitelman mukaisesti. Suunnitelma löytyy jokaisesta esiopetusta tarjoavasta päiväkodista. Yksilökohtainen opiskeluhoito voi tukea lasta tämän vaikeissa elämäntilanteissa kuten esimerkiksi perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksissa.

Esiopetusta järjestävissä päiväkodeissa on kriisisuunnitelma, josta käy ilmi toimintatavat ja -ohjeet lapsen vaikean elämäntilanteen tukemiseksi. Yhteistyökäytännöt esiopetuksen ulkopuolisten palveluiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa päivitetään vuosittain, esimerkiksi lastensuojelu ja perhetyö vierailivat päiväkotien palavereissa.

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestäminen lapsen kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen seuraamiseksi ja edistämiseksi sekä yksilöllisten tukitoimien toteuttamiseksi

Opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan:

- yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä
- lapsen sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen esiopetuksessa # esiopetuksen opiskeluhuollon tuki lapsen elämäntilanteesta johtuvissa vaikeuksissa, kuten perhe- ja lähisuhdeväkivalta tai päihde- ja mielenterveysongelmat
- asiantuntijaryhmän kokoaminen ja suostumuksen hankkiminen sekä ryhmän yhtenäiset menettelytavat yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelyssä
- opiskeluhohtokertomusten laatiminen ja arkistointi
- yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten palvelujen ja yhteistyökumppaneiden kanssa, kuten perheneuvola, lastensuojelu ja erikoissairaanhoido

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen opiskeluhuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Opiskeluhuollon tuen rakentamisessa ja esiopetuksen arjessa otetaan huomioon lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet.

Yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon tarvitaan aina huoltajan suostumus. Esiopettaja sopii tarvittaessa huoltajien kanssa yksilökohtaisen opiskeluhohtopalaverin, johon voidaan pyytää yhteistyötahoja ja asiantuntijoita. Ennen palaveria huoltajalta pyydetään kirjallinen suostumus asiantuntijapalaverin järjestämiseen. Yksilökohtaisen opiskeluhohtoryhmän vetäjänä toimii päiväkodin johtaja ja vastuuhenkilö (esiopettaja) kirjaa yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot opiskeluhohtokertomukseen. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Lapsikohtaiset tuen järjestämisen käytännöt kirjataan opiskeluhuollon palveluiden osalta opiskeluhohtokertomukseen ja pedagogisen tuen osalta kolmiportaisen tuen asiakirjoihin. Yksilökohtainen opiskeluhohto täydentää lapsen saamaa yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Esimerkiksi silloin, kun lapsesta on jätetty ilmoitus osallistumisesta esiopetukseen ja siihen on kirjattu perheelle yhteistyötahoiksi sosiaali- tai perhetyö. Päiväkodin johtaja yhdessä esiopettajan kanssa kartoittaa opiskeluhohtollisen tarpeen. Asiakirjat säilytetään päiväkodeilla johtajan huoneessa lukituissa arkistokaapeissa lapsen esiopetuksessa olon ajan. Arkistointi toteutetaan kunnan arkistointisuunnitelman mukaisesti.

Lapsi saattaa tarvita tukea myös erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Esiopetusta voidaan järjestää tällöin mm. sairaalaopetuksena, jolloin yhteistyötä tehdään huoltajien, lapsen varsinaisen esiopetusyksikön ja erikoissairaanhoidon kanssa. Lapsikohtaiset tuen järjestämisen käytännöt kirjataan opiskeluhuollon palveluiden **osalta opiskeluhohtokertomukseen** ja pedagogisen tuen osalta pedagogisiin asiakirjoihin.

Lapsen sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen esiopetuksessa toteutetaan Sotkamon kunnan lääkehoitosuunnitelman mukaisesti. Suunnitelma löytyy jokaisesta esiopetusta tarjoavasta päiväkodista. Yksilökohtainen opiskeluhohto voi tukea lasta tämän vaikeissa elämäntilanteissa kuten esimerkiksi perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksissa.

Esiopetusta järjestävissä päiväkodeissa on kriisisuunnitelma, josta käy ilmi toimintatavat ja -ohjeet lapsen vaikean elämäntilanteen tukemiseksi. Yhteistyökäytännöt esiopetuksen ulkopuolisten palveluiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa päivitetään vuosittain, esimerkiksi lastensuojelu ja perhetyö vierailevat päiväkotien palaverissa.

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestäminen lapsen kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen seuraamiseksi ja edistämiseksi sekä yksilöllisten tukitoimien toteuttamiseksi

Opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan:

- yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä

- lapsen sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen esiopetuksessa # esiopetuksen opiskeluhoollon tuki lapsen elämäntilanteesta johtuvissa vaikeuksissa, kuten perhe- ja lähisuhdeväkivalta tai päihde- ja mielenterveysongelmat
- asiantuntijaryhmän kokoaminen ja suostumuksen hankkiminen sekä ryhmän yhtenäiset menettelytavat yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelyssä
- opiskeluhoitokertomusten laatiminen ja arkistointi
- yhteistyö esiopetuksen ulkopuolisten palvelujen ja yhteistyökumppaneiden kanssa, kuten perheneuvola, lastensuojelu ja erikoissairaanhoito

6.1.6. Opiskeluhoitosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen

Opetuksen järjestäjä seuraa esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman toteutumista. Kainuun Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sisältää opiskeluhoitoa koskevan luvun, joka kattaa koko opiskeluhoollon toimintakentän sekä kuvauksen perhepalveluiden toiminnasta oppimisen ja koulunkäynnin tukena sekä seuraavat lain edellyttämät seikat:

- keskeiset neuvolatoiminnan, varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa lapsen tukemista sekä opiskeluhoitoa koskevat tavoitteet
- arvion huollon kokonaistarpeesta sekä käytettävissä olevista palveluista
- toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä ja varhaista tukea sekä
- tiedot suunnitelman toteuttamisesta ja opiskeluhoollon laadun arvioinnista

Opiskeluhoitosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen on osa opetuksen järjestäjän omavalvontaa koskevaa tehtävää. Opetuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhoitopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa opiskeluhoollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta. Opiskeluhoollon ohjausryhmä linjaa periaatteet, joita noudatetaan opiskeluhoitotyössä esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Kasvatusjohtaja sekä päiväkotien johtajat arvioivat vuosittain opiskeluhoitotyön käytäntöjen toteutumista ja kehittämistarpeita.

Opetuksen järjestäjä seuraa esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman toteutumista. Kainuun Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sisältää opiskeluhoitoa koskevan luvun, joka kattaa koko opiskeluhoollon toimintakentän sekä kuvauksen perhepalveluiden toiminnasta oppimisen ja koulunkäynnin tukena sekä seuraavat lain edellyttämät seikat:

- keskeiset neuvolatoiminnan, varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa lapsen tukemista sekä opiskeluhoitoa koskevat tavoitteet
- arvion huollon kokonaistarpeesta sekä käytettävissä olevista palveluista
- toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä ja varhaista tukea sekä
- tiedot suunnitelman toteuttamisesta ja opiskeluhoollon laadun arvioinnista

Opiskeluhoitosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen on osa opetuksen järjestäjän omavalvontaa koskevaa tehtävää. Opetuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhoitopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa opiskeluhoollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta. Opiskeluhoollon ohjausryhmä linjaa periaatteet, joita noudatetaan opiskeluhoitotyössä esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Kasvatusjohtaja sekä päiväkotien johtajat arvioivat vuosittain opiskeluhoitotyön käytäntöjen toteutumista ja kehittämistarpeita.

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhdistykselle tai säätiölle luvan esiopetuksen järjestämiseen. Järjestämisluvassa opetuksen järjestäjälle voidaan määrätä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva erityinen koulutustehtävä.

Eriyiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvassa esiopetuksessa toiminnan, kasvatuksen ja opetuksen tulee noudattaa esiopetukselle asetettuja yleisiä tavoitteita sekä oppimiskokonaisuuksien toteuttamiselle asetettuja yhteisiä tavoitteita. Esiopetuksessa noudatetaan näitä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita sitouttamatta lapsia tiettyyn opetuksen taustalla olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatusjärjestelmän taustalla olevaan arvo- ja kasvatusfilosofiseen järjestelmään. Poikkeamista ja painotuksista määrätään järjestämisluvassa ja valtioneuvoston asetuksessa.

7.1. Paikallisesti päätettävät asiat

Esiopetuksen paikallinen opetussuunnitelma voi olla järjestäjäkohtainen tai yksikkökohtainen tai näiden yhdistelmä opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma voi olla omaleimainen opetuksen järjestämisluvan ja valtioneuvoston asetuksen asettamissa rajoissa. Paikallinen opetussuunnitelma ei voi olla ristiriidassa esiopetusta koskevan lainsäädännön tai esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kanssa.

Opetuksen järjestäjä päättää ja kuvaa opetussuunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat erityiseen maailmankatsomukseen liittyvät esiopetuksen arvoperustaa täydentävät näkökulmat ja miten nämä näkökulmat näkyvät esiopetuksen toimintakulttuurissa, työskentelytavoissa ja oppimiskokonaisuuksien painotuksissa*
- mitkä ovat erityiseen kasvatusopilliseen järjestelmään liittyvät pedagogiset periaatteet ja ratkaisut sekä miten nämä periaatteet ja ratkaisut näkyvät esiopetuksen toimintakulttuurissa, työskentelytavoissa ja oppimiskokonaisuuksien painotuksissa.*

Esiopetuksen paikallinen opetussuunnitelma voi olla järjestäjäkohtainen tai yksikkökohtainen tai näiden yhdistelmä opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma voi olla omaleimainen opetuksen järjestämisluvan ja valtioneuvoston asetuksen asettamissa rajoissa. Paikallinen opetussuunnitelma ei voi olla ristiriidassa esiopetusta koskevan lainsäädännön tai esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kanssa.

Sotkamon kunnan varhaiskasvatuksessa ei ole päiväkoteja tai esiopetusryhmiä, jotka noudattaisivat erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetusta.